

მასტერ ნარატივის ინტეგრაციული თეორიული ჩარჩო: ქართული ილუსტრაცია¹

ლილი ხეჩუაშვილი, PhD

ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფსიქოლოგიისა და განათლების მეცნიერების ფაკულტეტი, ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე:

ნაშრომში განხილულია მაკლინისა და საიედის ახლახანს შემოთავაზებული მასტერ ნარატივის მოდელი ქართული კულტურის მაგალითზე, კერძოდ, აღწერილია მასტერ და ალტერნატიული ნარატივების მოდელი, მასტერ ნარატივის იდენტიფიცირების კრიტერიუმები და ნარისახეობები (ბიოგრაფიული, ეპიზოდური და სტრუქტურული); შემოთავაზებულია საილუსტრაციო ამონარიდები კვლევის ქართველი მონაწილეების ინტერვიუებიდან და ნაჩვენებია, რომ ეს მოდელი, რომელიც ძირითად აქცენტს მე-სა და საზოგადოების ურთიერთქმედებასა და პიროვნული იდენტობის აგებისას კულტურის მხრიდან ინდივიდუალური აგენტობის შეზღუდვებზე აკეთებს, კულტურულად ინვარიანტულია; მიუხედავად ამერიკული წარმოშობისა, შესაძლებელია ამ მოდელის ამერიკულისგან ისეთი განსხვავებული კულტურისთვის და კონტექსტისთვის მორგება, როგორც ქართულია.

საკვანძო სიტყვები: მასტერ ნარატივი, ალტერნატიული მასტერ ნარატივი, კულტურული კონტექსტი, ცხოვრების გზა, პიროვნული იდენტობა.

ნარატიულ ფსიქოლოგიაში უფრო და უფრო პოპულარული და ემპირიულად დასაბუთებული ხდება მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ინდივიდის პერსონალური ნარატივი ანუ ნარატიული იდენტობა, როგორი თვითმყოფადიც არ უნდა იყოს, ამ ინდივიდის თავისებურებების, ცხოვრებისეული გამოცდილებისა და იმ კულტურული კონტექსტის რთული ურთიერთქმედების შედეგს წარმოადგენს, რომელშიც ვითარდება და ყალიბდება (McLean & Syed, 2015; McLean & Syed, in press). ამ მოსაზრების საუკეთესო ასახვაა მაკადამსისეული (2009) ნარატიული იდენტობის, როგორც ფსიქოსოციალური კონსტრუქციის, ცნება. შესაბამისად, ნარატიულ ფსიქოლოგიაში მომუშავე მკვლევრები (მაგალითისთვის იხ. Hammack, 2010; McAdams, 2013; McLean & Syed, in press) ერთხმად აღიარებენ, რომ შეუძლებელია პიროვნების განვითარებაზე საუბარი იმ საზოგადოების, კულტურისა და სისტემის შესწავლის გარეშე, რომელშიც ეს პიროვნება ვითარდება. მეტიც, უბრალოდ მისი მაკროკონტექსტის (Bronfenbrenner, 1994) განხილვა არასაკმარისია. საჭიროა ინდივიდისა და მისი გარემოს (კულტურის, პოლიტიკური სისტემისა თუ ისტორიული ეპოქის) ურთიერთქმედების პროცესისა და შინაარსის შესწავლა.

¹ სტატია შესრულებულია ფულბრაიტის კვლევითი გრანტით (ID: 68150604) განხორციელებული პროექტის „მასტერ ნარატივი: ცხოვრების ისტორიების ნარატივებში განფენილი კულტურა“ ფარგლებში. დასავლეთ ვაშინგტონის უნივერსიტეტი, ბელინგემი, ვაშინგტონის შტატი, აშშ.

ინდივიდისა და საზოგადოების ურთერთკვეთისა და ურთიერთქმედების პროცესის აღსაწერად და ასახსნელად ნარატიულ ფსიქოლოგიაში გაჩნდა ცნება *მასტერ ნარატივი*. ეს არის კულტურაში ფორმირებული ისტორიები, რომლებიც მოცემული კულტურის შესახებ მოგვითხრობს და მიგვითითებს, რას ნიშნავს მოცემული კულტურის „კარგ“ წევრად ყოფნა. ეს მონათხრობები საზოგადოების სტრუქტურის ნაწილს წარმოადგენენ. პერსონალური ნარატივის აგების პროცესში ინდივიდები თანხმობაში მოდიან მასტერ ნარატივებთან და მათ ინტერნალიზაციას ახდენენ; შესაბამისად, ეს ნარატივები ქმნიან საფუძველს, სამუშაო მასალას იმის გასაგებად, თუ როგორ უნდა იცხოვროს ადამიანი კარგად ანუ რას ნიშნავს კარგი ცხოვრება მოცემული კულტურის ფარგლებში. ამა თუ იმ კულტურაში მცხოვრები ბევრი ადამიანისთვის ეს მასტერ ნარატივები რეალურ ფუნქციებს ემსახურება და არ ქმნიან პრობლემებს, თუმცა ზოგ ადამიანს, შესაძლოა, ალტერნატიული ნარატივის აგება ან მიღება მოუწიოს, რომელიც, სულ მცირე, განსხვავდება მასტერ ნარატივისგან, მისი უკიდურესი ფორმა კი ეწინააღმდეგება კიდევ მას.

მასტერ ნარატივის ცნება (Thorne & McLean, 2003) გარკვეული დროის განმავლობაში გამოიყენება სამეცნიერო ლიტერატურაში, თუმცა სხვადასხვა შინაარსითა და ემპირიული მანიფესტაციებით (მაგალითად, იხ. Bamberg, 2004; Hammack, 2008; Hammack & Cohler, 2009; Thorne & McLean, 2003; Weststrate & McLean, 2010). ეს ტერმინი ისეთი ცნებების კონსისტენტურია, როგორცაა სოციალურ მეცნიერებებში მიღებული ტერმინი „დომინანტური დისკურსი“ (Hammack, 2008), ცხოვრების სცენარი ანუ სკრიპტი (Berntsen & Rubin, 2004; Rubin, Berntsen, & Hutson, 2009; Hatiboglu, & Habermas, 2016), დომინანტური კულტურული სკრიპტი (McAdams, 2013) და ცხოვრების გზა (Runyan, 1984). პიროვნული ნარატივისგან განსხვავებით, მასტერ ნარატივი არ ეკუთვნის ერთ კონკრეტულ ადამიანს და კულტურაში ფორმირებულ განზოგადებულ ისტორიას წარმოადგენს (McLean & Syed, in press; McLean, Shucard, & Syed, in press), რომელიც დომინირებს მოცემულ კულტურაში და „კარგი, მისაღები“ ცხოვრების იდეალიზირებულ ვარიანტს აღწერს. ამასთან, მასტერ ნარატივი მოცემული კულტურის წევრებს პერსონალური ისტორიისთვის თემებს, შინაარსებსა და ხატებს სთავაზობს. შესაბამისად, როგორც ჰამაკი (2008) ამბობს, პირადისა და კულტურულის ურთიერთქმედება უაღრესად განპირობებულია კულტურული კონტექსტით. შესაბამისად, ეს გვაფიქრებინებს, რომ მასტერ ნარატივები (ა) კულტურაში მოცემული და კულტურაზე მიბმული კონსტრუქტებია და (ბ) მათი ზოგიერთი ასპექტი იცვლება კულტურიდან კულტურაში, ხოლო სხვა ასპექტები კი კულტურულად ინვარიანტული რჩება (Khechuashvili, 2015).

მასტერ ნარატივი მოვლენათა მწკრივია, რომელიც გარკვეული თანმიმდევრობით ხორციელდება და პროტოტიპული ცხოვრების გზას წარმოადგენს მოცემული კულტურის ფარგლებში. ის დროის/ცხოვრების გარკვეული მონაკვეთებისა და იმის მოთხოვნებისგან შედგება, თუ რითი უნდა იყოს შევსებული დროის/ცხოვრების ეს მონაკვეთები. ეს უკანასკნელი კულტურულად მნიშვნელოვანი გარდამავალი მოვლენებია ცხოვრებაში და მოელიან, რომ მოცემულ ასაკობრივ პერიოდში უნდა მოხდეს მოცემულ კულტურაში მცხოვრები ცალკეული ინდივიდების ცხოვრებაში (Rubin & Bernsten, 2003; Berntsen & Rubin, 2004). მაკლინისა და საიედის (in press) თეორიული მოდელის მიხედვით (ვრცლად იხ. ქვემოთ), მასტერ ნარატივი ხუთი ძირითადი შედარებით სტაბილური და კულტურულად ინვარიანტული

მახასიათებლით აღიწერება, კერძოდ, ნარატივის მასტერ ნარატივი შეიძლება ეწოდოს, თუ ის საზოგადოა და „ყველგან აღწევს“, უტილიტარული, სავალდებულო, რიგიდულია და არ არის ექსპლიციტურად თვალსაჩინო.

კვლევები, ასევე, აჩვენებს, რომ სხვადასხვა კულტურაში დომინირებული მასტერ ნარატივები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან მასში ჩართული მოვლენების რაოდენობითა და თვისებრიობით, პრიორიტეტული და სასურველი თანმიმდევრობითა და ინდივიდის ცხოვრებაში გამოჩენის დროის მიხედვით (Berntsen & Rubin, 2002, 2004; Hatiboglu & Habermas, 2016). მაგალითად, რუბინი და მისი კოლეგები (2009) აღნიშნავენ, რომ დანიელები 35 ასეთ მოვლენას ასახელებენ,² ამერიკელები 24-ს, ხოლო თურქები — 27-ს. ამასთან, თურქი მონაწილეები (Erdogan, et. al., 2008) თავიანთ ჩამონათვალში სამხედრო სავალდებულო სამსახურს ასახელებენ, ამერიკელები და დანიელები კი — არა. რაც შეეხება საქართველოში ჩატარებულ კვლევას (ჭუმბურიძე, მზადების პროცესში), პირველადი მონაცემების მიხედვით, ქართულ შერჩევაში (N=130) 25 ასეთი მოვლენა დასახელდა. ამასთან, თურქებთან აღნიშნული სამხედრო სავალდებულო სამსახური უფროსი ასაკის (40-65 წლის) ქართველების ჩამონათვალშიც მოხვდა. გარდა ამისა, კულტურების მიხედვით განსხვავებულია მასტერ ნარატივის სტრუქტურაც. მაგალითად, მაკადამსი (1993, 2013) აანალიზებს ამერიკულ იდენტობას და ამტკიცებს, რომ ამერიკელები თავიანთი ინდივიდუალური ცხოვრების ისტორიებს მაკომპენსირებელი³ მასტერ ნარატივის მიხედვით აგებენ ანუ მათ ისტორიებში ცუდ ამბებს ყოველთვის კარგი ამბები მოსდევს, რაც ნიშნავს იმას, რომ თითქმის ყველა ცუდი გამოცდილება შეიძლება დაკომპენსირდეს კარგით. ამის საპირისპიროდ, პალესტინური მასტერ ნარატივი (Hammack, 2010) გაჯერებულია დანაკარგის, ეგზისტენციალური დაუცველობისა და წინააღმდეგობის თემებით. უნდა აღნიშნოს, რომ დღესდღეობით, ფაქტობრივად, არ არსებობს მასტერ ნარატივის კროსკულტურული ვარიაციის კვლევები. ზოგადად, მასტერ ნარატივების კვლევა საკმაოდ ახალი მიმართულებაა ნარატიულ ფსიქოლოგიაში და ჯერჯერობით თითქმის არ გაცდილება ამერიკულ კულტურას (ზოგიერთი გამონაკლისისთვის იხ. Gregg, 2007; Hammack, 2010; Khechuashvili, 2015).

წინამდებარე სტატია მიზნად ისახავს მაკლინისა და საიედის (in press) ახლახანს შემოთავაზებული მასტერ ნარატივის მოდელის განხილვას ქართული კულტურის მაგალითზე, რომელიც სრულიად აკმაყოფილებს მასტერ ნარატივისთვის წაყენებულ მოთხოვნებს და ფართო თეორიულ ჩარჩოს იძლევა ამ მიმართულებით როგორც რაოდენობრივი და თვისებრივი, ისე შერეული მეთოდოლოგიით კვლევის წარმოებისთვის. ამასთან, ნაშრომის მიზანია იმის ჩვენება, რომ მაკლინისა და საიედის მოდელი უფრო მეტია, ვიდრე ერთი კონკრეტული (ამ შემთხვევაში, ამერიკული) კულტურის ფარგლებში შექმნილი თეორია, რომელიც წყვეტს მუშაობას, როგორც კი ტოვებს ამ კულტურის ფარგლებს; უფრო კონკრეტულად კი, იმის ჩვენება, რომ (ა)

² ცხადია, კვლევის მონაწილეების მიერ დასახელებული მოვლენების რაოდენობა გაცილებით მეტია თითოეულ შერჩევაში, თუმცა, ჩამონათვალში მხოლოდ ის მოვლენები შეაქვეთ ავტორებს, რომლებიც მონაწილეთა 4%-ზე მეტმა დაასახელა. ანალოგიურად იქნა დათვლილი მოვლენების რაოდენობა ქართულ შერჩევაშიც.

³ Redemption – მაკადამსის მოდელში ერთ-ერთი ცენტრალური ცნება, რომელიც ჯერჯერობით ქართულად პირობითად ითარგმნა, როგორც „მაკომპენსირებელი“ (ხეჩუაშვილი, ჟურნალის ამავე ნომერში).

აღნიშნული მოდელი კულტურულად ინვარიანტულია და (ბ) მიუხედავად ამერიკული წარმოშობისა, შესაძლებელია ამ მოდელის ამერიკულისგან ისეთი განსხვავებული კულტურისთვის და კონტექსტისთვის მორგება, როგორც ქართულია. სხვა სიტყვებით, ამ მოდელის ჩარჩოში შესაძლებელია ქართული კულტურის წიაღში შექმნილი, განვითარებული და არსებული სხვადასხვა სახის მასტერ ნარატივის გააზრება.

სტატიაში ჯერ მოკლედ არის მიმოხილული პერსონალური ნარატივის ცნება, შემდეგ განხილულია მასტერ და ალტერნატიული ნარატივების მოდელი, აღწერილია მასტერ ნარატივის იდენტიფიცირების კრიტერიუმები და ნარისახეობები; ასევე, შემოთავაზებულია ქართული რეალობიდან აღებული საილუსტრაციო ამონარიდები და შემთხვევები.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ყველა შემთხვევა, მაგალითი და ამონარიდი ინტერვიუებიდან აღებულია ჩემი მონაცემთა ბაზიდან, რომელიც ორი სხვადასხვა კვლევის⁴ ფარგლებში შეიქმნა. მონაწილეთა ანონიმურობისა და კონფიდენციალობის დაცვის აუცილებლობიდან გამომდინარე, სახელების ნაცვლად, თითოეულ ციტატას თან ახლავს კვლევის მონაწილის რიგითი ნომერი ბაზაში, მისი ასაკი და სქესი.

პერსონალური ნარატივი

პერსონალური ნარატივი ანუ იდენტობა მაკადამსის (2013) მიხედვით განისაზღვრება, როგორც სუბიექტური, კონსტრუირებული და განვითარებადი ამბავი იმის შესახებ, თუ როგორ ჩამოყალიბდა ინდივიდი ისეთად, როგორც ამჟამად არის. ეს ამბავი აერთიანებს და ინტეგრაციულ მთელად აქცევს წარსულს, აწმყოსა და მომავალს, რითიც ინდივიდს პიროვნული უწყვეტობის განცდას ანიჭებს (Pasupathi, Brubaker, & Mansour, 2007). ეს თავდაპირველი განმარტება ყველაზე მჭიდროდ ეგოს განვითარების ერიკსონისეულ (1968) ცნებას უკავშირდება, თუმცა პიროვნული იდენტობის ცნებასაც შეიძლება დაუკავშიროთ, რომელშიც ნარატივი მხოლოდ დროთა განმავლობაში მესთვის (სელფისთვის) საზრისის მინიჭებისთვის კი არ გამოიყენება, არამედ სხვადასხვა კონტექსტშიც უნარჩუნებს მე-ს ამ საზრისს (McLean, Syed, Yoder, & Greenhoot, 2014; Schachter, 2004; Syed, 2010). ამრიგად, იდენტობის სუბიექტურ კონსტრუქციას დროსა და კონტექსტში თანმიმდევრულობის უზრუნველყოფა შეუძლია და ამას ამ უწყვეტობის ამხსნელი და ამსახველი ისტორიების შეთხზვით ახერხებს (Syed & McLean, 2016).

თეორეტიკოსთა და მკვლევართა სულ უფრო და უფრო მზარდი რაოდენობა თანხმდება, რომ ადამიანები ნარატიული იდენტობების აგებას მოზარდობისას და ადრეული მოზარდობისას იწყებენ და ამ მოთხრობებზე მუშაობას მთელი მოზარდილი ცხოვრების განმავლობაში აგრძელებენ (McLean & Syed, 2015). ნარატივები, რომლებსაც ადამიანები საკუთარი ცხოვრებისთვის შინაარსის მისაცემად ქმნიან, თანამედროვე მოზარდილებს რთულ სოციალურ ეკოლოგიაში მათი ადგილის პოვნაში ეხმარებათ. ამრიგად, სწორედ ნარატიული იდენტობის რეალიებში გვიჩვენებს პიროვნება საკუთარ ყველაზე მნიშვნელოვან და ჩახლართულ ურთიერთობებს კულტურასა და საზოგადოებასთან (McAdams, 2009). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ცხოვრებისთვის შინაარსის მისაცემად ჩვენს მიერ შექმნილი ნარატივები, არსებითად, იმას შესახებ არის, როგორ ვიბრძვით, რომ მოვაწესრიგოთ ის, ვინ ვიყავით ჩვენი წარმოსახვით წარსულში, ვინ ვართ ახლა და ვინ შეიძლება ვიყოთ მომავალში ჩვენი გონებითა და სხეულით ჩვენი ოჯახის, თემის, სამსახურის, ეთნიკურობის, რელიგიის,

⁴ ფულბრაიტის კვლევითი გრანტისა და CARTI-ის უფროსი მკვლევრის კვლევითი გრანტის ფარგლებში.

გენდერის, სოციალური კლასისა და კულტურის სოციალურ კონტექსტში. როგორც მკვლევრები ამბობენ, „მე“ საზოგადოების პირობებთან შეგუებას ნარატიული იდენტობის მეშვეობით ახერხებს (McAdams & McLean, 2013; McLean & Syed, in press).

მასტერ ნარატივის თეორიული მოდელი

მასტერ ნარატივები, უპირატესად, განმარტებულია, როგორც მოცემული კულტურის ფარგლებში არსებული საზიარო ისტორიები, რომლებიც წარმართავენ ამ კულტურაში მცხოვრებ ადამიანთა აზრებს, რწმენებს, ღირებულებებსა და ქცევებს (მაგალითად, Bamberg, 2004; Hammack, 2008; Hammack, Mayers, & Windell, 2011; Thorne & McLean, 2003). ეს არ არის ამბები ინდივიდუალური ცხოვრების შესახებ (ანუ პერსონალური ნარატივი), არამედ ფართო კულტურულად სპეციფიკური ისტორიებია, რომლებიც ხელმისაწვდომია ინდივიდებისთვის ცნობიერად თუ არაცნობიერად პოტენციურად ინტერნალიზებისა და წინააღმდეგობის გაწევისთვის. ნარატივისტი მკვლევრები მასტერ ნარატივის ცნებას მრავალი წლის განმავლობაში და შედეგიანად განიხილავდნენ (მაგალითად, იხ. Andrews, 2002, Bamberg, 2004; Cohler & Hammack, 2006; Fivush, 2010; Hammack, 2008; Hammack & Cohler, 2009; Hammack & Pilecki, 2012; Hatiboğlu & Habermas, 2016; McAdams, 2014; McLean, 2015; Thorne & McLean, 2003; Weststrate & McLean, 2010). თუმცა ის მაინც არათანმიმდევრულად გამოიყენებოდა და ბევრ კითხვას ბადებდა მასტერ ნარატივის იდენტიფიცირებისა და ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური გამოცდილებების ემპირიული კვლევისადმი მათი მისადაგების შესახებ.

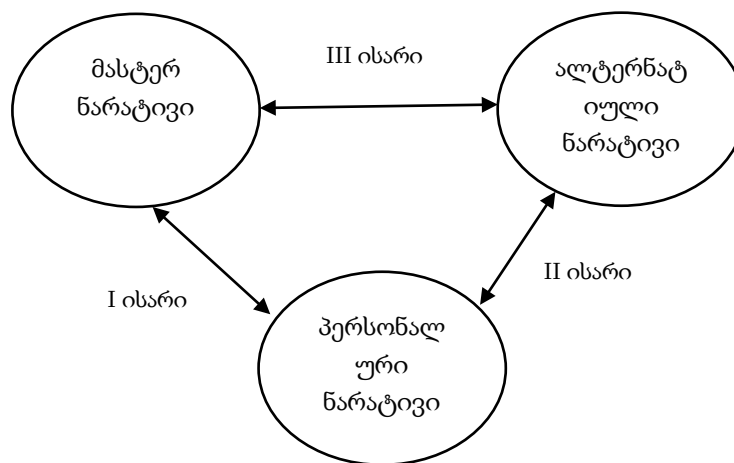
ვინაიდან მასტერ ნარატივი კულტურაში არსებული სკრიპტია, რომელიც ინდივიდუალურ ცხოვრების ისტორიებშია განფენილი, მათ გარეშე არ არსებობს და ამავე ისტორიების შესწავლით არის შესაძლებელი მისი ამოცნობა და გაგება (McLean & Syed, in press), მასტერ ნარატივის გამოსადეგი თეორიული მოდელი კარგად უნდა ასახავდეს ამ ურთერთმიმართებას. შესაბამისად, მასტერ ნარატივის მეტ-ნაკლებად ამომწურავი მოდელი უნდა მოიცავდეს პიროვნებას, მასტერ და ალტერნატიულ ნარატივებს შორის ურთერთმიმართების დინამიკას და ხსნიდეს მათ ურთერთქმედებას.

მასტერ ნარატივის სწორედ ასეთ თეორიულ ჩარჩოს გვთავაზობენ მაკლინი და საიედი (in press), რომელიც სქემატურად წარმოდგენილია სურათზე N1 და ექვსი კომპონენტისგან შედგება: სამი ცნებისგან (წრეები) და სამი პროცესისგან (ორმხრივი ისრები). მოდელი გვიჩვენებს, რომ ინდივიდების პერსონალური ნარატივები მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული მასტერ და პოტენციური ალტერნატიული ნარატივების ბალანსთან. ეს ნიშნავს იმას, რომ თითოეული ინდივიდუალური პერსონალური ნარატივი დიდწილად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად თანხვდება ის მასტერ ან ალტერნატიულ ნარატივ(ებ)ს. ეს დამოკიდებულება სურათზე I და II ისრებით არის წარმოდგენილი. სურათზე მოცემული სქემა გვიჩვენებს მასტერ ნარატივის ძალას, რომელსაც ის I და III ისრებით გამოხატული ურთერთქმედების მეშვეობით ინარჩუნებს. ისინი, ვინც მასტერ ნარატივს მიჰყვებიან (I ისარი), არსებულ სტრუქტურას ახორციელებენ რეალურ ცხოვრებაში. საინტერესოა, რომ ალტერნატიული მასტერ ნარატივის აგება თავისთავად მოიაზრებს არსებულ მასტერ ნარატივის აღიარებასა და, ალბათ, მის ვალიდაციასაც კი ახდენს (III ისარი). სხვა სიტყვებით, შეუძლებელია ალტერნატივის შექმნა დომინანტურ ნარატივზე, სულ

მცირე, მითითების გარეშე (McLean, 2015). დისკურსიული ფსიქოლოგიის ენით თუ ვიტყვით, ალტერნატიული ნარატივის შემქნელი ინდივიდები უპირისპირდებიან მასტერ ნარატივს (Andrews, 2002). ეს პროცესი, თავის მხრივ, მასტერ ნარატივის ლეგიტიმაციას ემსახურება. მაშასადამე, მასტერ ნარატივი უშუალოდ არაცნობიერი ინტერნალიზაციითაც მყარდება და გაშუალებულადაც ცნობიერი წინააღმდეგობის გაწევით, მსჯელობითა და

მოლაპარაკებით. როგორც მოდელის ავტორები ამტკიცებენ და აჩვენებენ კიდევ, დროთა განმავლობაში და დიდი ძალისხმევით შედეგად, ალტერნატიულ ნარატივებს მასტერ ნარატივის შეცვლა შეუძლიათ (III ისარი).

მასტერ ნარატივის თეორიულ ჩარჩოში ცენტრალური ადგილი უკავია ორ პროცესს, რომელიც ინდივიდსა და მასტერ ნარატივს შორის ურთიერთმიმართების დინამიკას

სურათი N 1. მასტერ ნარატივის მოდელი, რომელშიც პერსონალური ნარატივები მასტერ და ალტერნატიულ ნარატივებს შორის ბალანსიდან მომდინარეობს. ორმხრივი ისრები აჩვენებენ, რომ ინდივიდები, თავიანთი პერსონალური ნარატივების მეშვეობით, ქმნიან/ინარჩუნებენ კიდევ მასტერ (I ისარი) და ალტერნატიული (II ისარი) ნარატივების ინტერნალიზაციასაც ახდენენ; ამასთან, ალტერნატიული და მასტერ ნარატივები ერთმანეთთან ურთიერთქმედებაში არსებობენ (III ისარი). სურათი აღებულია წყაროდან McLean & Syed, In press, ავტორების თანხმობით.

ასახავს. ერთია *მოლაპარაკება*⁵ მე-სა (სელფსა) და საზოგადოებას შორის. ფსიქოლოგიის ბევრი მიმართულებით არსებული თეორიები და კვლევა შეეხება მე-ს, როგორც განცალკევებულის, ინდივიდუალურის განცდის შენარჩუნების პირობებში დიდი ჯგუფისადმი ან კულტურისადმი მიკუთვნებულობის განცდის განვითარების ფსიქოლოგიურ მოთხოვნილებას (მაგალითად, მიჯაჭვულობის თეორია Bowlby, 1967/1982; ინდივიდუალის თეორია Grotevant & Cooper, 1985; თვითდეტერმინაციის თეორია, Deci & Ryan, 2011; აგენტობა და ურთიერთკავშირი, Bakan, 1966; ინდივიდუალიზმი და კოლექტივიზმი, Triandis, 1995; დამოუკიდებელი და ურთერთდამოკიდებული სელფები, Markus & Kitayama, 1991; ოპტიმალური განცალკევებულობა, Brewer, 2003). მასტერ ნარატივის შემოთავაზებული მოდელი ეფუძნება ამ შრომებს, მაგრამ უფრო ფართოა და იმ პროცესების შესწავლასაც მოიცავს, რომლითაც ადამიანები თავს თავიანთ კულტურასთან დაკავშირებულად და განცალკევებულად გრძნობენ.

⁵ Negotiation.

მასტერ ნარატივის თეორიული მოდელის მეორე ცენტრალური პროცესია *ინტერნალიზაცია*. მასტერ ნარატივები სოციალურ/კულტურულ დონეზე არსებობს და, შესაბამისად, თავისთავად არ წარმოადგენენ პერსონალურ ნარატივებს. ისინი ინდივიდს ჩარჩოთი და საშენი მასალით უზრუნველყოფენ. მან თვითონ უნდა ააგოს საკუთარი იდენტობის ნარატივი. მასტერ ნარატივი მზა ყალიბს შეგვიძლია შევადაროთ, რომელიც პირდაპირ აწვდის ადამიანს ჩარჩოს, თუ როგორ უნდა ააგოს საზრისის მქონე და პროდუქტული ცხოვრება მოცემული საზოგადოების ფარგლებში (იხ. Habermas, 2007). თუმცა, მაკლინისა და საიედის მოდელის ფუნდამენტური კომპონენტია, რომ საზოგადოებრივი მასტერ ნარატივები სწორედ რომ ინდივიდების პერსონალურ ნარატივებში ჩანან. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ინტერნალიზაციის პროცესის მეშვეობით მასტერ ნარატივები ინდივიდების იდენტობების ნაწილად იქცევიან (McLean, Shucard, & Syed, 2015; Way & Rogers, 2015; ასევე, იხ. მასტერ ნარატივის მითვისება/მისაკუთრება, Hammack, 2006).

უმრავლეს შემთხვევაში ადამიანები ვერც კი აცნობიერებენ, რამდენად ეყრდნობიან მასტერ ნარატივს საკუთარი თავის განსაზღვრისას და, შესაბამისად, ინტერნალიზაციის პროცესი, როგორც წესი, არაცნობიერად მიმდინარეობს (იხ. ასევე, Hammack & Cohler, 2009). თუმცა, თუ ინდივიდულური ნარატივის ინტერპრეტირებისას სერიოზულად არ მივიღებთ მხედველობაში იმას, რომ მოცემულ კულტურაში მცხოვრებ ინდივიდთა უმრავლესობა არაცნობიერად ახდენს ამ კულტურის მასტერ ნარატივების საკუთარ პერსონალურ ნარატივში ინტერნალიზებას, შეიძლება საკმარისზე მეტად გავამახვილოთ ყურადღება ინდივიდის აგენტობაზე და დავუშვათ, რომ მას საკუთარი სურვილის მიხედვით ნებისმიერი ნარატივის აგება შეუძლია (იხ. Waterman, 2015). სხვა სიტყვებით, თუ პიროვნულ ნარატივს მასტერ ნარატივის გათვალისწინების გარეშე წავიკითხავთ, ყურადღების მიღმა დავგრჩება ინდივიდსა და კულტურას შორის ის ურთიერთქმედება, რომელიც განუყოფელია პერსონალური ნარატივისგან და სურათზე N1 ორმხრივი ისრებით არის გამოსახული. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მათ შემთხვევაში, ვისი ცხოვრებაც არ მიჰყვება მასტერ ნარატივს.

როგორ ამოვიცნოთ მასტერ ნარატივი: ხუთი პრინციპი

მაკლინი და საიედი (ბეჭდვაში) აღწერენ ხუთ პრინციპს (მახასიათებელს), რომლითაც შესაძლებელია მასტერ ნარატივის იდენტიფიცირება. ეს ურთიერთდაკავშირებული ხუთი პრინციპია: სარგებლიანობა, საყოველთაობა (ყველგან მყოფობა), უჩინრობა, სავალდებულო ხასიათი და რიგიდულობა. მოდელის ავტორები თვლიან, რომ ეს პრინციპები აუცილებელია მასტერ ნარატივის გამოსავლენად, თუმცა, შესაძლოა, თითოეული მათგანი მეტ-ნაკლებად იყოს გამოხატული ყოველი კონკრეტული მასტერ ნარატივისა (მაგალითად, ზოგიერთი მასტერ ნარატივი უფრო საყოველთაოა, ვიდრე სხვები) და იმ პიროვნების (მაგალითად, ზოგიერთი მასტერ ნარატივი მეტად თვალსაჩინოა, ვიდრე სხვები) შემთხვევაში, ვინც მის ინკორპორაციას ახდენს. ავტორები ამ მახასიათებლებს *პრინციპებს* იმიტომ უწოდებენ, რომ თითოეული მათგანი ცალკე აღებული არც აუცილებელი კრიტერიუმია და არც — საკმარისი მასტერ ნარატივის ფორმირებისთვის. ასევე, მათ *ურთიერთდაკავშირებულად* მიიჩნევენ, ვინაიდან კოორდინატთა სისტემის მსგავსად უფრო ხშირად მუშაობენ, ვიდრე ორთოგონალური განზომილებების სახით. ისინი უშვებენ, რომ ეს პრინციპები მასტერ ნარატივების მძლავრ ინდიკატორებს წარმოადგენენ და *ერთობლივად* ქმნიან მათი იდენტიფიცირებისა და ფუნქციონირების თავისებურების გაგების საფუძველს.

სარგებლიანობა. მასტერ ნარატივი უზრუნველყოფს იმის საფუძველს, თუ როგორ უნდა უყურებდნენ ინდივიდები საზოგადოებაში არსებულ ჯგუფებსა და საკუთარ თავს და მზა მასალას იძლევა, რომლის ინტერნალიზებაც შეუძლიათ ინდივიდებს საკუთარი თავის განსაზღვრისას. ის გვთავაზობს ინფორმაციას მოცემული ჯგუფის ისტორიის, მიზნების, ღირებულებებისა თუ იდენტობების და იმის შესახებაც, ცხოვრების როგორი გზის გავლაა მოსალოდნელი ამ ჯგუფის წევრებისგან. გარდა ამისა, ეს ნარატივი ერთგვარი ყალიბია, მატრიცაა, რომელიც კარნახობს ადამიანს, როგორ უნდა იცხოვროს სწორად, მართებულად და მიეკუთვნებოდეს ამა თუ იმ ჯგუფს. ამ მომენტის კარგი ილუსტრაციაა სოციალური ნორმების, ჯგუფის წევრების მოსალოდნელი და მიღებული ქცევების კვლევები, რომელთა ფუნქციას ეფექტური ქცევის პოპულარიზაცია, ურთიერთობების აწყობა და შენარჩუნება და მე-კონცეფციის მართვა წარმოადგენს (Cialdini & Trost, 1998). ასე რომ, მასტერ ნარატივი, სოციალური ნორმებს მსგავსად, ცხოვრების მოსაწესრიგებლად არის მოწოდებული.

„სამსახურიც მქონდა, სახლიც და შემოსავალიც. უკვე 28 წლის ვიყავი და გათხოვების დრო იყო ნამდვილად,“ (N80, 50 წლის ქალბატონი) — კვლევის მონაწილის ეს ფრაზა კარგად აჩვენებს კულტურაში მიღებულ, ინტერნალიზებულ ცხოვრების გზას, რომელიც ინდივიდს მზა სცენარს სთავაზობს საკუთარი ცხოვრების წარმართვისთვის. იგი, ფაქტობრივად, გაუცნობიერებლად სარგებლობს ცხოვრებაში მოსახდენი მოვლენების მისაღები თანმიმდევრობით და კითხვაც კი არ უჩნდება, რომ შესაძლოა სხვაგვარად იყოს.

საყოველთაობა. მასტერ ნარატივებმა სოციალური ნორმების მსგავსად რომ იმუშაონ, ერთ კულტურაში მცხოვრებ ადამიანთა ჯგუფმა უნდა გაიზიაროს ისინი ანუ მათთვის საყოველთაო უნდა იყოს. ჯგუფისთვის რომ საყოველთაო არ იყოს, სოციალური ნორმები აღარ იქნება ეფექტური (და საერთოდ ნორმებიც აღარ იქნება). სოციალური წეს-ჩვეულებებისა და ნორმების მსგავსად, საყოველთაოდ გაზიარებული მასტერ ნარატივები სხვადასხვაგვარად არის წარმოდგენილი კულტურაში, იქნება ეს მასმედიაში შემთავაზებული ისტორიები და დისკურსი, ფილმები, რომანები და ა. შ. ისინი ყველგან აღწევენ. მაგალითად, მედიის მოხმარების კვლევა აჩვენებს, რამდენად გავლენიანია მედიით საყოველთაოდ გავრცელებული შეტყობინებები, რომელსაც მყისიერად ისრუტავს მოსახლეობა, როგორცაა, ვთქვათ, იდეალური სილამაზისა (Harrison, 2000) და გენდერული (Gill, 2007) ნორმები.

როდესაც კვლევის მონაწილეებს მათი უბედნიერესი მოგონების შესახებ ვეკითხებოდით, ხშირი იყო ასეთი პასუხი: „არ ვიქნები გამონაკლისი, თუ ვიტყვი, რომ ჩემი ცხოვრების უბედნიერესი მოგონება პირველი შვილის დაბადებაა“ (N102, 49 წლის მამაკაცი). ამ ფრაზაში კარგად ჩანს მასტერ ნარატივის საყოველთაობა. კვლევის მონაწილე ამ ფრაზით, ფაქტობრივად, სულ მცირე, ორ რამეს გვეუბნება: (ა) მის კულტურაში საყოველთაოდ არის მიღებული, რომ პირველი შვილის დაბადება უბედნიერესი მოგონება უნდა იყოს და (ბ) ის მორჩილად მიყვება ამ მიღებულ სკრიპტს: მისთვის ეს მოვლენა არის კიდევ უბედნიერესი მოგონება.

უჩინრობა. საყოველთაობა განაპირობებს მესამე პრინციპს — მასტერ ნარატივის უჩინრობას. ვინაიდან ის ყველგანაა, ადამიანთა უმრავლესობას უჭირს მისი შემჩნევა (Kitayama, Duffy, Kawamura, & Larsen, 2003; Oishi, 2004). მიჯაჭვულობის რეპრეზენტაციისა (Main, Kaplan, & Cassidy, 1985) და ისეთი კოგნიტური პროცესების კვლევები, როგორც ასიმულაცია (Block, 1982), კარგად აჩვენებს, რამდენად

მნიშვნელოვანია არაცნობიერი პროცესები შედეგიანი ადაპტაციისთვის. მასტერ ნარატივის კონტექსტში ეს ნიშნავს იმას, რომ ინდივიდებს არ უწევთ ძალისხმევის გაღება იმის სასწავლად, თუ რას ნიშნავს იყო მოცემული კულტურის „კარგი“ წევრი. ადამიანები, მეტწილად, ავტომატურად და არაცნობიერად ისრუტავენ მასტერ ნარატივებს. თუმცა, მათ მაშინ ამჩნევენ, როდესაც მათთან მოლაპარაკებას, შეთანხმებას იწყებენ და, სავარაუდოდ, არღვევენ კიდევ. მაგალითად, როდესაც მამაკაცი თავის ქმარზე იწყებს საუბარს, ამით არღვევს მოლოდინს ცხოვრების ჰეტეროსექსუალური კურსის შესახებ და დადგენილ წესებს. ერთ-ერთი კვლევა (Banse, Seise, & Zerbes, 2001) აჩვენებს, რომ გეი წყვილების მიმართ უფრო მეტი უარყოფითი იმპლიციტური დამოკიდებულებაა, ვიდრე ჰეტეროსექსუალური წყვილების მიმართ. ეს ნიშნავს იმას, რომ მათთვის, ვინც არღვევს მასტერ ნარატივს, ან უფრო მეტად ცდილობს მის გააზრებასა და საკუთარი პოზიციის ჩამოყალიბებას, მასტერ ნარატივი თვალსაჩინო, ხილული ხდება: როდესაც ინდივიდი და სტრუქტურა ვერ თანხვდება ერთმანეთს, დისკომფორტი იგრძნობა. მნიშვნელოვანია, რომ მასტერ ნარატივიდან ასეთი გადახვევა ან დარღვევა ალტერნატიული ნარატივების აგების შესაძლებლობას ქმნის, როგორცაა, ვთქვათ, ერთნაირსქესიანი ადამიანების ქორწინების ლეგალიზაციის მეშვეობით გეი ცხოვრების გზის ტრადიციულ კულტურაში ჩართვა.

„ხშირად მეუბნებოდნენ, ფილოლოგია რა ბიჭის საქმეაო“, — ეს ფრაზა კვლევის ერთ-ერთ მონაწილეს (N110, 34 წლის მამაკაცი) ეკუთვნის, რომელიც ცნობიერად დაუპირისპირდა კულტურაში მიღებულ კონვენციურ ნორმებს გენდერული ცხოვრების გზის შესახებ და, როგორც მეუბნებოდნენ, „ბიჭისთვის შეუფერებელი“ პროფესია აირჩია. ამით მან (ა) ცნობიერ დონეზე ამოიტანა კულტურაში არსებული გენდერული მასტერ ნარატივი, (ბ) გააანალიზა, გაიაზრა და მისდამი საკუთარი პოზიცია ჩამოიყალიბა და (გ) შექმნა თავისთვის მისაღები, ორიგინალური, ალტერნატიული გზა, რომელსაც მიჰყვება კიდევ ცხოვრებაში. ამ ადამიანს, ვთქვათ, იურიდიულზე ან ეკონომიურზე რომ ჩაებარებინა, შესაძლოა, არც არასოდეს დასჭირვებოდა იდენტობის ფორმირებისას ამ პროცესების გავლა.

სავალდებულო ხასიათი. ვინაიდან მასტერ ნარატივიდან გადახვევა მთელ რიგ პრობლემებს იწვევს და ის უტილიტარულია იმ თვალსაზრისით, რომ გვეუბნება, როგორ უნდა „ვიყოთ“, მოდელის ავტორები თვლიან, რომ მასტერ ნარატივი არ არის ნეიტრალური ღირებულებების თვალსაზრისით. ის მორალურ კომპონენტს, იდეოლოგიურ შეტყობინებას მოიცავს, რომელიც გვეუბნება, როგორ უნდა მოვიქცეთ და ვიგრძნოთ თავი (Fivush, 2004; 2010; Fivush & Zaman, 2015; Hammack, 2008; 2011). შესაბამისად, როდესაც ინდივიდი მიჰყვება მასტერ ნარატივს, ითვლება, რომ ის კარგია ან სწორია და ამით უკრიტიკოდ (და ხშირად ამ პრივილეგიის გაცნობიერების გარეშე ანუ უჩინრად) ცხოვრების საშუალება ეძლევა. იმპლიციტური დამოკიდებულებების ზემოთ ხსენებულ კვლევაში ინდივიდები უფრო სწრაფად აწყვილებდნენ დადებით სიტყვებსა და ჰეტეროსექსუალურ წყვილებს, უარყოფით სიტყვებსა და გეი წყვილებს და ამით კარგად აჩვენებდნენ, რომ „კარგია“ ჰეტეროსექსუალურობის მასტერ ნარატივის მიყოლა (Banse et al., 2001). თუმცა, მასტერ ნარატივის სავალდებულო ხასიათი არ გულისხმობს, რომ ყველა უნდა მიჰყვეს მას, როგორც ეს ზემოთაც ითქვა. ისინი, ვინც ასე იქცევიან და გადაუხვევენ დადგენილი გზიდან, სავარაუდოდ, დაქვემდებარებულები, ჩაგრულები არიან და ნაკლები ძალაუფლება აქვთ მოცემულ

საზოგადოებაში, თუმცა, მასტერ ნარატივის სავალდებულო ხასიათიდან გამომდინარე, მისგან გადახვევა გარკვეულ რისკსაც მოიცავს.

სპეციალობად ფილოლოგიის არჩევის ზემოთ მოტანილ მაგალითს რომ დავუბრუნდეთ, ქართული კულტურა, რომელშიც ეს კვლევის მონაწილე იზრდებოდა, ავალდებულებდა მამაკაცებს, რომ გარკვეული პროფესიები (იურისტი, ეკონომისტი, ინჟინერი) აერჩიათ. ამ ადამიანს ბევრჯერ შეახსენეს, რომ ფილოლოგობა არ იყო მამაკაცისთვის „შესაფერისი“ პროფესია და იმასაც სთავაზობდნენ, „რა პროფესია უნდა ჰქონოდა“ მამაკაცს. სხვა სიტყვებით, ინტენსიურად ახვედნენ თავს ტრადიციულ გენდერულ მასტერ ნარატივს, რომელსაც მან მძლავრი წინააღმდეგობა გაუწია და თავისი არჩევანის ერთგული დარჩა, რაც ერთგვარი რისკი იყო მისი მხრიდან.

რიგიდულობა. მართალია, მოდელის ავტორები კულტურას დინამიკურ წარმონაქმნად მიიჩნევენ, რომელსაც ქმნიან, ინარჩუნებენ და ცვლიან ცალკეული ინდივიდები ორმხრივი ურთიერთქმედების პროცესში (Gjerde, 2004; Hammack, 2008; 2011), კულტურის ზოგიერთი ასპექტი ნაკლებად დინამიკურია, ვიდრე სხვები. მაკლინი და საიედი (in press) თვლიან, რომ მასტერ ნარატივი არ არის ქვაში ნაკვეთი — ის შეიძლება შეიცვალოს და იცვლება კიდეც, თუმცა მისი ძალა და ავტორიტეტი მისი უცვლელობიდან მომდინარეობს. მასტერ ნარატივის შეცვლა რომ ადვილი იყოს, მაშინ მისგან გადახვევა არ იქნებოდა ასეთი რისკიანი. ეს რიგიდულობა იმ სარგებლით საზრდოობს, რომელსაც მისი მიმდევრები იღებენ. მაგალითად, ცხოვრებაში ქორწინებისა და ბავშვების აღზრდის ტრადიციებს ხანგრძლივი ისტორია აქვს. მიუხედავად იმისა, რომ ეს უკანასკნელი აუცილებლობას წარმოადგენს სახეობის დონეზე, ქორწინება კი — არა, ის ღრმად არის დამკვიდრებული და ფესვგადგმული უამრავი კულტურის სტრუქტურაში, რასაც ძალაუფლების მქონე სტრუქტურები (მაგალითად, სასამართლო, რელიგიური ავტორიტეტები) უწყობენ ხელს. ამრიგად, კულტურის რიგიდულობა მაკლინისა და საიედის მოდელის ცენტრალურ კომპონენტს წარმოადგენს. ისინი თვლიან, რომ იმ ავტორებს, რომლებიც კულტურას უპირატესად დინამიკურად მიიჩნევენ (მაგალითად, Bamberg, 2004; Gjerde, 2004; Rogoff, 2003; Vygotsky, 1978), სათანადო ყურადღების მიღმა რჩებათ ძალაუფლების სტრუქტურების რიგიდულობა, რომლებიც, ფაქტობრივად, ზღუდავენ ამ დინამიზმს.

აღნიშნული მოსაზრების კარგი ილუსტრაციაა საქართველოში 2013 წლის ცნობილ 17 მაისს განვითარებული მოვლენები. განურჩევლად იმისა, თუ რა მიზანს ემსახურებოდა ის აქცია და კონკრეტულად ვინ მონაწილეობდა მასში, იმ დღეს განვითარებულ მოვლენებზე დაკვირვება თვალსაჩინოდ აჩვენებს ტრადიციული მასტერ ნარატივის რიგიდულობასა და ძალაუფლების მქონეთა მხრიდან მისი უცვლელად შენარჩუნების მცდელობას. უფრო კონკრეტულად, მხოლოდ იმ ფაქტითაც კი, რომ ეს აქცია შესაძლებელი გახდა, ადამიანთა გარკვეული ჯგუფი ტრადიციული ნარატივის მონოლითურობას, საყოველთაობას, სავალდებულო ხასიათსა და რიგიდულობას დაუპირისპირდა. ამასთან, მათ იმპლიციტურად მოცემული „კარგი“ ქცევის პატერნები ცნობიერად/ღიად გამოიტანეს სააშკარაოზე ალტერნატიული ქცევის პატერნის არსებობის შესაძლებლობის დემონსტრირებით. რა მოხდა შემდეგ? ყველასთვის ცნობილია ტაბურეტისანი მოძღვრის ხატი, რომელსაც ათასწიერი იარლიყი მიაწერეს და ინტერპრეტაცია მოუძებნეს. ერთ-ერთი შესაძლო ინტერპრეტაცია, რომელიც ეკლესიის (და მისი მიმდევრების) მხრიდან მძლავრ წინააღმდეგობას შეიძლება მოეძებნოს და რომელიც ტაბურეტისანი მოძღვრის ხატი არის სიმბოლურად

წარმოდგენილი, სწორედ ტრადიციული მასტერ ნარატივის უცვლელობის დაცვისა და შენარჩუნების მცდელობა შეიძლება იყოს. ეკლესია, როგორც ძალაუფლების მქონე ინსტიტუცია, სწორედ ცხოვრების „კარგ, მისაბამ და მისაღებ“ გზას, სხვა სიტყვებით, ტრადიციულ (გენდერულ) მასტერ ნარატივს იცავდა. ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ, ბევრის პერსონალური ნარატივის განუყოველ ნაწილს წარმოადგენს. შესაბამისად, მისკენ მიმართული საფრთხე ცალკეული ადამიანების პერსონალური იდენტობისკენ მიმართულ საფრთხედ შეიძლება აღიქმებოდეს ამ ადამიანების მხრიდან და, ცხადია, რომ ისინი ბევრ რამეს გააკეთებენ საკუთარი იდენტობის ანუ საკუთარი თავის დასაცავად.

თუნდაც ამორფული, კარგად ცნობილი და იუმორის თემად ქცეული ფრაზა: „ქართველობას გვართმევენ!“, მასტერ ნარატივის ჭრილში სხვა არაფერია, თუ არა მინიშნება საფრთხეზე, რომელიც გარკვეული ჯგუფის დონეზე ტრადიციული, ათწლეულების (თუ ასწლეულების არა) მანძილზე დამკვირდებული „კარგი, მისაღები“ ცხოვრების გზიდან გადახვევიდან მომდინარეობს.

მასტერ ნარატივის ტიპები

მასტერ ნარატივის გაანალიზება სხვადასხვა დონეზეა შესაძლებელი. ვინაიდან ის კულტურის ფარგლებში გაზიარებული ისტორიაა, კულტურის სხვადასხვა განსაზღვრების ფარგლებში შეგვიძლია მისი განხილვა (Cohen, 2009), იქნება ეს ფართო საზოგადოებები (მაგალითად, ტრადიციული ამერიკული ან ქართული კულტურა), საზოგადოებაში არსებული ქვეჯგუფები (მაგალითად, აფრიკელი ამერიკელები, ლგბტ თემი ან იძულებით გადაადგილებული პირები საქართველოში), თუ ისეთი ლოკალური კონტექსტები, როგორცაა ოჯახი (McLean, 2015).

მაკლინი და საიედი (in press), ითვალისწინებენ რა თავიანთ მოდელში ამ სხვადასხვა დონესა და მათ პოტენციურ ურთერთქმედებას და მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობენ მოლაპარაკებისა და ინტერნალიზაციის პროცესებს, მასტერ ნარატივის სამ ტიპს აღწერენ. ესენია: (1) ბიოგრაფიაზე ცენტრირებული ანუ ბიოგრაფიული; (2) სტრუქტურაზე ცენტრირებული ანუ მიმდევრობები და (3) კონკრეტულ ეპიზოდებზე ან მოვლენებზე ფოკუსირებული ანუ ეპიზოდური.

ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივები (მთლიანი ცხოვრება)

სავარაუდოდ, ბიოგრაფია იმ ტიპის მასტერ ნარატივია, რომელიც ყველაზე კარგად თანხმდება იდენტობის განვითარებას და გვეუბნება, როგორ უნდა განვითარდეს ცხოვრება. რუბინმა და მისმა კოლეგებმა (Rubin & Bernsten, 2003) შექმნეს ტერმინი „ცხოვრების კულტურული სკრიპტი“, ხოლო ჰაბერმასმა (Habermas, 2007; Habermas & Bluck, 2000; Habermas & Reese, 2015) შემოგვთავაზა კონსტრუქტი „ბიოგრაფიის კულტურული კონფეცია.“ ძირითადი იდეა ისაა, რომ არსებობს გავრცელებული მოვლენები, რომლებიც გარკვეულ დროსა და გარკვეული თანმიმდევრობით ვითარდება თანამედროვე, ინდუსტრიალიზებულ კულტურებში მცხოვრები ადამიანების ცხოვრებაში და რომლებსაც უმრავლესობა აღიარებს და მრავალგზის წახალისებს. ფაქტობრივად, ამ მოვლენებს მათი საყოველთაოობა განსაზღვრავს (Rubin, Bernsten, & Hutson, 2009) და საკმარისად გამოკვეთილია, რათა ბავშვებმა შუა პერიოდის ბავშვობიდანვე იცოდნენ მათ შესახებ (Habermas, 2007; Habermas & Hatiboğlu, 2014). ამ მოვლენათა რიცხვში შედის: სკოლის დამთავრება, სამსახურის შოვნა, ოჯახის შექმნა და

ბავშვის გაჩენა. ამრიგად, ბიოგრაფიული ნარატივების სარგებელი ისაა, რომ გვკარნახობენ, როგორ უნდა განვითარდეს ჩვენი ცხოვრება და ინდივიდები იყენებენ კიდევ მათ საკუთარი ცხოვრების ისტორიის ასაგებად (Grysmann, Prabhakar, Anglin, & Hudson, 2014).

ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივის ნიმუშებს მრავლად ნახავთ კვლევის მონაწილეთა ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუებში, როდესაც მათ ინსტრუქციის მიხედვით თავიანთი ცხოვრების თავებად დაყოფა და დასათაურება მოეთხოვებათ. ერთ-ერთი მონაწილე ასე აღწერს თავისი ცხოვრების წიგნს: „თავიდან, რა თქმა უნდა, ჯერ ბავშვობა, მერე სტუდენტობა, სტუდენტობის მერე უკვე ოჯახის შექმნა, რა თქმა უნდა, ცხოვრების გაგრძელება ოჯახთან ერთად“ (N114, 38 წლის ქალბატონი). ამ ამონარიდში წარმოდგენილია როგორც კულტურაში მიღებული მოვლენები, რომელიც აუცილებლად უნდა მოხდეს ადამიანის ცხოვრებაში გარკვეულ ასაკამდე, ასევე მათი თანმიმდევრობა. ამასთან, კვლევის მონაწილე რამდენჯერმე იმეორებს ფრაზას „რა თქმა უნდა“, რაც მის მონათხრობში ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივის ნათლად დანახვის საშუალებას გვაძლევს.

ცხადია, რომ ცხოვრების გზის განსაზღვრა მჭიდროდ უკავშირდება ისტორიულ და კულტურულ კონტექსტს, რომელშიც მოცემული ჯგუფის წევრები ცხოვრობენ (Cohler, 1982). მაგალითად, ბავშვთა შრომის შესახებ კანონებისა და საშუალო სავალდებულო განათლების მოთხოვნის შემოღებამდე მოზარდობა არ ითვლებოდა ცხოვრების გზის ნაწილად (Arnett, 2006). ფორმირებადი მოზრდილობა სრულიად დამოკიდებულია იმ სოციალურ და ეკონომიკურ ძვრებზე, რომლებიც თანამედროვე ინდუსტრიალიზებულ საზოგადოებებში მიმდინარეობს (Arnett, 2000). არ არის გასაკვირი, რომ სხვადასხვა კულტურაში მეტ-ნაკლებად ცვალებადობს მოსალოდნელი ცხოვრებისეული მოვლენების თემები. მაგალითად, სავალდებულო სამხედრო სამსახური ჩვეული მოვლენაა თურქების ბიოგრაფიაში (Erdoğan, Baran, Avlar, Tas, & Tekcan, 2008), დანიელები ასეთ მოვლენად „ხანგრძლივ მოგზაურობას“ ასახელებენ Rubin & Bernsten, 2009), ხოლო ქართველებთან ასეთ მოვლენად, ჯარში მსახურის გარდა, ნათლობა დასახელდა (ჭუმბურიძე & ხეჩუაშვილი, მზადების პროცესში). ასევე, ფორმირებადი მოზრდილობა, როდესაც ინდივიდი აღარ არის მოზარდი, მაგრამ ჯერ კიდევ საკუთარი იდენტობის აგებისა და სოციალურ სივრცეში ადგილის ძიების პროცესშია, ზოგ კულტურაში ცხოვრების მეტად გამოკვეთილი საფეხური შეიძლება იყოს, ვიდრე სხვებში (Arnett, 2011; Syed & Mitchell, 2013; Skhirtladze, Javakhishvili, Schwartz, Beyers & Luyckx, 2015). კულტურებს ბევრი რამ საერთოც შეიძლება ჰქონდეთ. მაგალითად, ქორწინება ან რომანტიკული ურთიერთობები და ბავშვის აღზრდა ყველა შესწავლილ კულტურაში არსებული ნარატივის ნაწილია, თუმცა მათი თანმიმდევრობა კულტურულად სპეციფიკური შეიძლება იყოს, კერძოდ, საქართველოში და აშშ-ში, როგორც წესი, ჯერ ქორწინებიდან ადამიანები და შემდეგ აჩენენ ბავშვს (ჭუმბურიძე & ხეჩუაშვილი, მზადების პროცესში), ხოლო შვედეთში თანაცხოვრება და ბავშვის აღზრდა ხშირად წინ უსწრებს ქორწინებას (Kiernan, 2004; Wängqvist, Carlsson, van der Lee, & Frisé, 2016).

მოლოდინი იმისა, თუ რა უნდა მოხდეს ცხოვრებაში, შეიძლება შეიცვალოს დროთა განმავლობაში, თუმცა ეს მოლოდინები საკმაოდ ურჩია და შედარებით ძნელია მათი თავიდან მოშორება ანუ ისინი რიგიდული და სავალდებულო ხასიათისაა. ეს განსაკუთრებით თვალსაჩინო ხდება მოლოდინებისგან გადახვევის შემთხვევაში (იხ.

Habermas & Köber, 2015). ინდივიდუალურ დონეზე ასეთი გადახვევა, კურსიდან გადახრა გამოწვევაა, რომელიც სტრესის სახით განიცდება, როდესაც ინდივიდუალური ცხოვრებაში დროულად არ ხდება მოცემულ ასაკში მის კულტურაში მოსალოდნელი ნორმატიული გარდამავალი მოვლენები (ვთქვათ, ქორწინება და ბავშვის გაჩენა).

კვლევის ერთ-ერთმა მონაწილემ თავისი ცხოვრების გარდამტეხი მომენტის შესახებ თხრობა ასე დაიწყო: „უკვე 28 წლის ვიყავი და მთელი ჩემი განყოფილების თანამშრომლები იმაზე იყვნენ გადასულები, რომ ჩემთვის შესაფერისი საქმრო მოეძებნათ. თვლიდნენ, რომ უკვე ვიგვიანებდი გათხოვებას“ (N80, 50 წლის ქალბატონი). კიდევ ერთი მაგალითი: „17 წლისა უკვე გათხოვილი ვიყავი, შვილი მყავდა და მეორეზე ვიყავი ორსულად. ექიმი გაკვირვებული დარჩა, ეს რომ ვუთხარი. მას გაუთხოვარი სტუდენტი გოგო ვეგონე“ (N120, 37 წლის ქალბატონი). ორივე შემთხვევაში ქართულ კულტურაში მიღებული, აუცილებლად მოსახდენ მოვლენას (ოჯახის შექმნას) აღწერენ კვლევის მონაწილეები: პირველ შემთხვევაში ქალბატონს „უგვიანდებოდა“ გათხოვება, მეორემ კი მოსალოდნელ და მისაღებ დროზე ადრე იქორწინა. 37 წლის ქალბატონი ზემოთ მოტანილი ამონარიდით ცხოვრების გარდამტეხი მოვლენის შესახებ იწყებს თხრობას, რომელიც მეორე შვილის გაჩენის გადაწყვეტილებას შეეხება. ის, საბოლოოდ, ასე ასაბუთებს მეორე შვილის გაჩენას: „ვიფიქრე, მაინც ხომ უნდა გამეჩინა მეორე ბავშვი და ბარემ გავაჩენ-მეთქი.“ ქალბატონი თავადვე ვერ აცნობიერებს, რამდენად იმპლიციტურად მოიაზრებს მისი ეს ფრაზა და გადაწყვეტილება ქართულ კულტურაში მიღებულ ბიოგრაფიულ მასტერ ნარატივს და რამდენად უკრიტიკოდ („მაინც ხომ უნდა..“) მიჰყვება მას.⁶

გარდა იმისა, რომ მოსალოდნელი მოვლენების არადროულად გამოჩენა ითვლება მასტერ ნარატივისგან გადახრად ინდივიდის ცხოვრებაში, კულტურა ასეთივე სტატუსს ანიჭებს გარკვეული ტიპის მოვლენებს. მაკლინი და საიედი (in press) თვლიან, რომ ასეთი მოვლენების გამოვლენა მასტერ ნარატივის შესწავლის ერთ-ერთ გზას წარმოადგენს. როდესაც კვლევის მონაწილეს საზოგადოებაში საყოველთაოდ მიღებული გზისგან გადახვევის შესახებ ვეკითხებოდით, ერთ-ერთ მონაწილეს, ყოველგვარი დაფიქრების გარეშე, ძალიან მოკლე და სხარტი პასუხი ჰქონდა: „20 წლით უფროს კაცს გავყევი ცოლად, ეხლა ამაზე მეტი რა შეიძლებოდა, რომ ყოფილიყო. აბსოლუტური შოკი იყო მთელი საზოგადოებისთვის. არა მარტო იმათთვის, ვინც მიცნობდა, გვიცნობდა, არამედ იმათთვისაც, ვინც არ გვიცნობდა. იყო ეს, რა თქმა უნდა, ნორმების დარღვევა“ (N121, 50 წლის ქალბატონი).

კვლევები აჩვენებს, რომ ცხოვრების კულტურული სკრიპტის ღერძს დადებითი მოვლენები ქმნიან, უარყოფითი მოვლენები კი (მაგალითად, განქორწინება, ავადმყოფობა, სამსახურის დაკარგვა) მისგან გადახრად განიხილება (მაგალითისთვის იხ. Gryzman et al., 2015; Habermas & Köber, 2015; Rubin & Bernstein, 2003; ჭუმბურიძე & ხეჩუაშვილი, მზადების პროცესში). კვლევის ერთ-ერთმა მონაწილემ თქვა: „ძალიან არ მინდოდა ოჯახის დანგრევა, ბევრი ვეცადე, ბევრი ვიბრძოლე ოჯახის შენარჩუნებისთვის, მაგრამ არაფერი გამოვიდა. მაინც წავიდა“ (N114, 52 წლის მამაკაცი). ჰაბერმასი (2007) აღნიშნავს, რომ ცხოვრების ისტორიაში შესული პირადი მოგონებების

⁶ ქართველებს გვაქვს გამონათქვამი: „ერთი შვილი — არა შვილი, ორი შვილი — ვითომ შვილი, სამი შვილი — მართლა შვილი“, რომელიც ძალიან კარგად ასახავს ტრადიციული ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივის ერთ-ერთ ასპექტს, კერძოდ, კულტურის/საზოგადოების მიერ ოჯახში შვილების მოსაწონი, მისაღები და სასურველი რაოდენობის შესახებ.

დიდი ნაწილი არ არის ბიოგრაფიის კულტურული კონცეფციის ნაწილი, რომელშიც ხაზგასმულია განსხვავება ცხოვრების ისტორიასა და ამ მოლოდინებს შორის. ცხოვრების ისტორია პერსონალური იდენტობის კონსტრუქციაა, მასტერ ნარატივი კი ის ჩარჩო, რომლის ფარგლებშიც ხდება ამ იდენტობის კონსტრუქცია. სწორედ ამ ჩარჩოსთან უნდა შეათანხმოს ინდივიდმა ნებისმიერ გადახვევა და, საბოლოო ჯამში, საკუთარი იდენტობის ინტერნალიზირებულ ნაწილად აქციოს.

როგორც უკვე აღინიშნა, მაკლინისა და საიედის მოდელში მასტერ ნარატივი რამდენიმე დონეზე შეიძლება არსებობდეს. შესაბამისად, მისგან გადახრა/გადახვევა შესაძლებელია როგორც ინდივიდუალურ, ისე — ქვეჯგუფის დონეზე, რაც ბევრი რამის მთქმელია მოცემული კულტურის ფარგლებში სხვადასხვა სოციალური კატეგორიის შესახებ (Hammack & Toolis, 2014). ეს ქვეჯგუფები, ვისთვისაც მასტერ ნარატივის ვარიაციები არსებობს, ხშირად რაღაც ნიშნით მარგინალიზებულ ჯგუფებს წარმოადგენენ. ზოგიერთმა მათგანმა შეიძლება დომინანტური ნარატივის ინტერნალიზება მოახდინოს, რომელიც არ შეესაბამება მის გამოცდილებას და შედეგად არაადეკვატურობის განცდები გააჩინოს. ინდივიდებმა შეიძლება საკუთარი პირადი გამოცდილების დომინანტურ ნარატივთან შეთანხმება სცადონ და თუ ვერ მოიხერხებენ არსებულ დომინანტურ და სუბნარატივებს, ალტერნატიულის ძიება დაიწყონ.

ასეთი ქვეჯგუფების ერთ-ერთ მაგალითად საქართველოში ლგბტ თემი შეიძლება დასახელდეს, რომელიც ყველა დაბრკოლების ანუ ტრადიციული ჰეტეროსექსუალური მასტერ ნარატივის და მისი აქტიური დამცველების მხრიდან წინააღმდეგობისდა მიუხედავად, ცდილობს ალტერნატიული ნარატივის შექმნას იმ რეალობაში, რომელშიც უწევთ ცხოვრება. ყველა დაპირისპირება, წინააღმდეგობა და პრობლემა, რომელსაც ეს ჯგუფი აწყდება ქართული კულტურის ფარგლებში, სათითაოდ და ერთობლივად ტრადიციული და ალტერნატიული მასტერ ნარატივების დაპირისპირების ტერმინებით შეგვიძლია განვიხილოთ. გეი იდენტობა და მისი ფორმირების პროცესი ჯერჯერობით კვლევის ახალი სფეროა ჩვენს კულტურაში, თუმცა უკვე არსებულ კვლევებზე (მესტვირიშვილი, 2015; გოგიჩაიშვილი, მზადების პროცესში) დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ ამ დაპირისპირებაში და, შესაბამისად, ამ ჯგუფისთვის მისაღები ალტერნატიული ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივის ფორმირებაში ყველაზე მნიშვნელოვანი თემებია ადრეული ასაკიდან დაწყებული თვითგამორკვევის პროცესი და განსხვავებულობის აღმოჩენა, ძალადობის სხვადასხვა ფორმასთან გამკლავება, ოჯახთან (მშობლებთან, ბებია-ბაბუებთან) ურთიერთობის დარეგულირება, სტიგმის დაძლევა (შესადარებლად იხ. ამერიკაში წარმოებული კვლევები, მაგალითად, Hammack, Thompson, and Pikecki, 2009). გოგიჩაიშვილის (სამაგისტრო ნაშრომი მზადების პროცესში) კვლევის ერთ-ერთი მონაწილე ძალიან ცხადად და ლაკონურად აღწერს ტრადიციული გენდერული მასტერ ნარატივიდან გადახვევის შედეგებს.

როდესაც ვთქვი, რომ გეი ვარ, დავკარგე ყველაფერი. დავკარგე ოჯახისგან და გარშემომყოფებისგან ის, რაც სხვებს აქვთ. თუნდაც ის, რომ ჩემს შეყვარებულს არ აღიარებენ, შენს თანამგზავრს არ აღიარებენ, არ იღებენ და არც მიიღებენ. ბებია იქნება თუ პაპა, საერთოდ არავინ მიიღებს, სტუმრად ვერ მიიყვან. ძირითადად, ეს დავკარგე რა ადამიანებისგან... ალბათ, ის ძალაუფლება დავკარგე, რასაც კულტურა განიჭებს; რასაც კაცს ანიჭებს... აი ეგ დავკარგე... თუმცაღა მტკივნეულია ხოლმე მაინც. (27 წლის მამაკაცი)

რეალურად რა დაკარგა და რაზე თქვა ამ ადამიანმა უარი? მაკლინისა და საიედის მოდელის ჭრილში თუ შევხედავთ, მან ტრადიციულ ჰეტეროსექსუალურ გენდერულ მასტერ ნარატივზე თქვა უარი და მისთვის მეტად მისაღები, ალტერნატიული ნარატივის ფორმირება დაიწყო, რასაც, როგორც უკვე აღინიშნა, თავისი რისკები ახლავს თან. აი, სწორედ, ამ რისკიანი ქცევის შედეგებზე საუბრობს კვლევის მონაწილე. მან დაკარგა ის სტატუსი, პოზიცია და დამოკიდებულება სხვების მხრიდან, „ძალაუფლება“, როგორც თვითონ ამბობს, ანუ მოქმედების თავისუფლება გარკვეულ სოციალურ სიტუაციებში („არ აღიარებენ, სტუმრად ვერ მიიყვან“), რომელსაც ქართულ კულტურაში ჰეტეროსექსუალური მასტერ ნარატივი ანიჭებს მამაკაცს. მასტერ ნარატივიდან ერთ გადახვევას (საკუთარი თავის, როგორც გეის მიღებას და აღიარებას) მოჰყვა მთელი რიგი ჯაჭვური რეაქციისა, რომელმაც ავტომატურად წაიყოლა თან ბევრი სხვა სარგებელი, რომელსაც ტრადიციულობა, სხვებისგან არაფრით გამორჩეულობა აძლევს ადამიანებს მოცემული კულტურის ფარგლებში. იგივე რესპონდენტი აგრძელებს: „როცა ხედავენ, რომ შენ ამ ძალაუფლებაზე შენი ნებით ამბობ უარს, ეს კიდევ ერთი აფექტია მათთვის. გიჟდებიან ამაზე, როგორ, რანაირად? ამიტომაც, რომ საერთოდ არ ესმით არაფრის.“

სტრუქტურული მასტერ ნარატივები (მიმდევრობები)

სტრუქტურული მასტერ ნარატივები იმაზე ფოკუსირდება, თუ როგორ უნდა დალაგდეს, აიგოს სხვადასხვა ეპიზოდური შინაარსები ან ისტორიები. ის პერსონალური ნარატივის ასაგებ ფორმას გვთავაზობს, შესაბამისად, სტრუქტურული მასტერ ნარატივი პერსონალური ისტორიების შინაარსს კი არ კარნახობს ადამიანს, არამედ იმას, თუ როგორ უნდა განვითარდეს კონკრეტული ისტორია. ასე მაგალითად, მაკადამსი (2013), ამერიკული ეროვნული იდენტობის ანალიზისას, ინდივიდუალურ ცხოვრებისეულ ისტორიებს მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობის მქონე მასტერ ნარატივის ჭრილში განიხილავს და მაკომპენსირებელ მასტერ ნარატივს ამ კულტურისთვის ყველაზე სპეციფიკურ ნარატივად მიიჩნევს, რომელსაც ამერიკის მთელი ისტორიის მანძილზე შეიძლება გავადევნოთ თვალი (Hammack, 2011; McAdams, 2013). ეს არის უარყოფითიდან დადებითისკენ, ტრაგედიიდან ტრიუმფისკენ მოძრაობის ამბავი. მაკადამსი (2013) თვლის, რომ მაკომპენსირებელი ნარატივის რამდენიმე ნაირსახეობა არსებობს, როგორცაა მონანიების, აღმავალი მოძრაობის, გათავისუფლებისა და გამოჯანმრთელების ნარატივები (ასევე, იხ. Benish-Weisman, 2009; Dunlop & Tracy, 2013; ხეჩუაშვილი, ჟურნალის ამავე ნომერში). მიუხედავად მათი მრავალფეროვნებისა, ყველა ნარატივის სტრუქტურა მაკომპენსირებელია. ეს არის ყალიბი, ჩარჩო იმისა, თუ როგორ უნდა მოყვეს ადამიანმა ამბავი და ეს ჩარჩო მრავალგვარი შინაარსით შეიძლება შეივსოს (მაგალითად, ავადმყოფობა, სამსახურის დაკარგვა, გარდაცვალება, გაქორწინება, ანდა იძულებით ადგილმონაცვლეობა საომარი მოქმედებების შემდეგ).

დაკომპენსირების მასტერ ნარატივის მანიფესტაციები მრავლად მოიპოვება ამერიკულ ისტორიაში, პოპკულტურასა და ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ასე მაგალითად, ამერიკელი მონების ამბავი სხვა არაფერია, თუ არა გათავისუფლებისა და აღმავალი სოციალური მოძრაობის მასტერ ნარატივის რეპრეზენტაცია (McAdams, 2013); უფრო თანამედროვე ამერიკულ პოპკულტურას და მასმედიას თუ შევხედავთ, ფინანსურად წარმატებული ჰოლივუდური ფილმები (ბედნიერი დასასრულით), ოპრას შოუ და სხვა ცნობილი სახეები მაკომპენსირებელი ისტორიის სტრუქტურის

საყოველთაობის კარგ ილუსტრაციას წარმოადგენენ. მაკადამსმა (2004) ერთხელ ისიც კი თქვა, რომ 2004 წლის არჩევნები ჯონ კერიმ იმიტომ ვერ მოიგო, რომ ტრაგედიიდან ტრიუმფისკენ მოძრაობის შემთხვევებით საკმარისად გაჯერებული ცხოვრების ისტორია ვერ მოუყვა ამომრჩევლებს, მისმა კონკურენტმა კი წარმატებით გაართვალ ამ ამოცანას თავი (ასევე, იხ. McAdams, 2011).

მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობის მნიშვნელოვნებას კულტურა განსაზღვრავს (McAdams, 2006; Hammack, 2008). ის არ არის უნივერსალური ყველა კულტურისთვის (მაგალითისთვის იხ. Arnett & Jensen, 2015 დანიელი ფორმირებადი მოზრდილების ცხოვრებაში „სიკვდილის შემდეგ სიცოცხლის“ კონფეციის შესახებ). თითოეულ კულტურას საკუთარი სტრუქტურული მასტერ ნარატივები აქვს, რომელიც ამ კულტურის რწმენებსა და მიზნებს საზრისსა და სარგებლიანობას ანიჭებს. შესაბამისად, ამერიკულისგან განსხვავებულ, სხვა კულტურაში ალტერნატიული სტრუქტურა, მაგალითად, ტრაგედია ან კიდევ რაიმე სხვა, შეიძლება მეტად მისაღები იყოს.⁷ ამერიკულისგან დიამეტრალურად განსხვავდება, მაგალითად, პალესტინელთა მასტერ ნარატივი (Hammack, 2010), რომელიც დანაკარგის, ეგზისტენციალური დაუცველობისა და წინააღმდეგობის თემებით არის გაჯერებული. რაც შეეხება ქართულ რეალობას, თანამედროვე საქართველოში საკმაოდ მძლავრია ტრადიციული კულტურული ნარატივი, რომელიც ლაკონურად აღიწერება ილიასეული ტრიადით „ენა, მამული, საწრმუნობა“, თუმცა, კარგად იკვეთება ალტერნატიული თუ მოდერნისტული ნარატივის კონტურებიც, რომელიც ჯერ კიდევ ფორმირების პროცესშია, მეტად კოსმოპოლიტურ ხასიათს ატარებს და მეტად უახლოვდება ამერიკულ მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობის მქონე სტრუქტურას (Khechuashvili, 2015). ეს უკანასკნელი, მეტწილად, იმ ადამიანების ცხოვრების ისტორიებში ჩანს, რომლებიც გასული საუკუნის 90-იან და/ან შემდგომ წლებში ჩამოყალიბდნენ მოზრდილებად. მათ ნარატივებში მეტია უარყოფითიდან დადებითისკენ მოძრაობის, უარყოფითიდან დადებითის გამოტანის შესახებ ამბები (ასევე, იხ. სუმბაძე, 2011, თაობიდან თაობაზე ღირებულებების ცვლის შესახებ).

აღსანიშნავია, რომ ინდივიდუალურ ცხოვრებაში ერთზე მეტი სახეობის მასტერ ნარატივის იდენტიფიცირებაა შესაძლებელი, ვთქვათ, ბიოგრაფიულისა და სტრუქტურულის. სხვა სიტყვებით, ინდივიდის მიერ აგებულ ცხოვრების ისტორიაში შეგვიძლია თვალი გავადევნოთ როგორც კულტურის მიერ ნაკარნახევი თანმიმდევრობით განვითარებულ მოვლენებს (ბიოგრაფიული), ისე — ნარატივის სტრუქტურას. ამის საილუსტრაციოდ გთავაზობთ ორ შემთხვევას ქართული შერჩევიდან. მოცემული ანალიზი და ინტერპრეტაცია აღებულია ჩემი წიგნიდან (ხეჩუაშვილი, ბეჭდვაში) (ვრცელი ვერსიისთვის იხ. Khechuashvili, 2015). დასამუშავებელი ნედლი მასალა ორი ადამიანის მიერ მოთხრობილი ცხოვრების ისტორიაა, რომლებსაც პირობითად მარი და ნინო ვუწოდეთ. ინტერვიუები მაკადამსის

⁷ სტატიაში აღწერილი მოდელის ერთ-ერთი ამერიკელი ავტორი აღნიშნავს, რომ როდესაც კინოთეატრში „ანა კარენინას“ სანახავად წავიდა, რაღაც მომენტში ფილმის ჩვენება შეწყდა და კინოთეატრის თანამშრომელმა მაყურებელს დასასრულის ორი ვერსიიდან ერთის არჩევა შესთავაზა: ერთი ვარიანტი ორიგინალური ნაწარმოების დასასრული იყო (ანა კარენინა მატარებელს უვარდება და თავს იკლავს), მეორე კი — რუსული რომანის ამერიკული ვერსია ბედნიერი დასასრულით (ქორწილით, რომელშიც არავინ კვდება). მაყურებლებმა, ცხადია, ეს უკანასკნელი ვერსია არჩიეს. (ქვით მაკლინი, პირადი კომუნიკაცია, აპრილი, 2016. ასევე, იხ. McLean & Syed, in press).

ცხოვრების ისტორიის ინტერვიუთი⁸ ჩატარდა. აქ მხოლოდ ნარატივების სტრუქტურის ანალიზის ნაწილს გთავაზობთ, რომელიც ნარატივში მოვლენების დალაგების თანმიმდევრობას და, კერძოდ, მაკომპენსირებელი და გადაფარვის თანმიმდევრობას (იხ. ქვემოთ) შეეხება (McAdams, 2013).

მარი და ნინო. მარი 50 წლის დაოჯახებული ქალბატონია, რომელსაც არ ჰყავს თავისი შვილები და ქორწინებიდან 22 წლის შემდეგაც ძალიან უყვარს მეუღლე. მან მეუღლის ქალიშვილი (პირველი ქორწინებიდან) გაზარდა და ახლა შვილიშვილებით არის დაკავებული. უმაღლესი განათლება აქვს. მთელი ცხოვრება მუშაობს სხვადასხვა ორგანიზაციაში და მეუღლეს სამსახურში გაიცნო. ცხოვრებაში ჰქონდა ბევრი დანაკარგი: 21 წლის იყო, როცა ორი მეგობარი დაეღუპა, შემდეგ იყო აფხაზეთის ომი და ისევ ბევრი დაკარგული მეგობარი თუ ახლობელი. 29 წლის ასაკში, 40 დღის შუალედით, გარდაეცვალა ჯერ მამა, შემდეგ — დედა. მარი იმ თაობის წარმომადგენელია, რომლის მოზრდილად ჩამოყალიბება გასული საუკუნის 80-იან წლებში მოხდა და რომლებსაც ზოგჯერ „დაკარგულ თაობას“ უწოდებენ. აღსანიშნავია, რომ ინტერვიუს მსვლელობისას მარი თავადაც ასე მოიხსენიებს საკუთარ თავსა და თაობას. მიუხედავად იმისა, რომ ცხოვრებით კმაყოფილი და ბედნიერი ადამიანის შთაბეჭდილებას ტოვებს, ის გულისწყვეტით საუბრობს მისი ცხოვრების ამოცანასა და სიცარიელეზე; ამბობს, რომ მის ცხოვრებას აზრი არ აქვს იმის გამო, რომ მან ვერ შეძლო საკუთარი შვილის გაჩენა.

ნინოს ისტორია სრულიად განსხვავებულია. ის 38 წლისაა, ხუთი წელიწადია, რაც ქმარს გაშორდა და ორი მოზრდილი შვილი ჰყავს. ნინო 16 წლის ასაკში თავის ბავშვობის სიყვარულს გაჰყვა ცოლად. მან ყველაფერი გააკეთა, რომ მშობლები და გარშემომყოფები დაერწმუნებინა ამ გადაწყვეტილების სისწორეში და თვლიდა, რომ უბედნიერესი ადამიანი იყო, თუმცა წლების განმავლობაში თანდათანობით დარწმუნდა, რომ ეს არ იყო ის ადამიანი, ვის გვერდითაც უნდა გაეტარებინა მთელი ცხოვრება და ერთ-ერთი კრიტიკული მომენტის დროს დაშორების გადაწყვეტილებაც მიიღო, თუმცა მაინც თვლის, რომ მისმა ყოფილმა მეუღლემ დიდწილად განაპირობა მისი მე-სა და იდენტობის ფორმირება. ყველა ისტორია, რომელსაც ნინო ყვება, ასე თუ ისე ყოფილ მეუღლეს უკავშირდება, იქნება ეს ყველაზე ბედნიერი, უბედური თუ გადამწყვეტი მომენტები. მეუღლესთან დაშორების შემდეგ ნინო აქტიურად დაუბრუნდა პროფესიულ საქმიანობას და დღეს საკუთარ პროფესიაში რეალიზირებული და წარმატებული ქალბატონია. თვლის, რომ სრული, სავსე და ცხოვრებით კმაყოფილი ადამიანია, რომელსაც შეუძლია, სხვების ცხოვრებასაც შემატოს „ფერები და სიხალისე“.

როგორც ორი ქალბატონის ისტორიიდან ჩანს, ისინი ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებულად იხსენებენ ბავშვობის წლებს და, ზოგადად, წარსულს. მარის გაიდებულული აქვს საკუთარი ბავშვობა და ამბობს, რომ ბავშვობაში „სამყაროს ცენტრი იყო“. ნინო საერთოდ უფრო ნაკლებს საუბრობს ამ წლებზე და ამბობს, რომ ბავშვობაშიც კი სულ უნდოდა და ცდილობდა, რომ დიდი ყოფილიყო, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, დიდივით მოქცეულიყო. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მარი თავისი ისტორიების უმრავლესობას გადაფარვის ანუ კონტამინაციის თანმიმდევრობის მიხედვით ალაგებს ანუ მის ცხოვრებაში რაღაც კარგს ყოველთვის ცვლის რაღაც ცუდი (საყვარელ ადამიანს

⁸ მეთოდის, ინსტრუქციებისა და პროცედურების დეტალური აღწერისთვის იხ. ხეჩუაშვილი, ჟურნალის ამავე ნომერში.

შეხვდა, მაგრამ მან ბევრი პრობლემა შემოიტანა მის ცხოვრებაში; სრულიად ბედნიერი და იდეალური ბავშვობა ჰქონდა, მაგრამ ეს ყველაფერი ერთ წამში გაქრა, როცა მისი ორი მეგობარი თბილისის ზღვაში დაიხრჩო). რაც შეეხება ნინოს, ის ამის სრულიად საპირისპიროდ აგებს თავის ნარატივს: ცუდ მოვლენებს ყოველთვის კარგი ამბები ცვლის; როგორი მიმე და ცუდიც არ უნდა იყოს მიმდინარე ვითარება, მას აუცილებლად მოსდევს რაღაც კარგი (ქმარს გაშორდა, მაგრამ ორი მშვენიერი შვილი ჰყავს; ოჯახი დაენგრა, მაგრამ წარმატებული ექიმი გახდა).

ამ ორი ქალბატონის ცხოვრების ნარატივში კარგად შეგვიძლია დავინახოთ როგორც ბიოგრაფიული, ისე სტრუქტურული მასტერ ნარატივი. უფრო კონკრეტულად, მათში კარგად არის გამოკვეთილი:

(ა) ქართულ კულტურაში მიღებული, აღიარებული და მოწონებული ცხოვრების გზა: სწავლა, ოჯახი, ბავშვები, სამსახური და ეს ყველაფერი სწორედ ამ თანმიმდევრობით (ჭუმბურიძე & ხეჩუაშვილი, მზადების პროცესში). მიუხედავად მრავალფეროვანი და გამოცდილებებით მდიდარი ცხოვრებისა, მარი, საბოლოოდ, ამბობს, რომ უშვილობის გამო მის ცხოვრებას აზრი არ აქვს. აქ ნათლად არის მინიშნება დომინანტურ ბიოგრაფიულ (გენდერულ და არა მარტო გენდერულ) მასტერ ნარატივზე: ქალმა აუცილებლად უნდა გააჩინოს (სულ მცირე, ერთი) ბავშვი, რათა მისი ცხოვრება შემდგარად ჩაითვალოს. ცხადია, მარი ამის თქმისას არ ფიქრობდა იმაზე, რომ მისი ცხოვრება რაღაც ზოგად, პროტოტიპულ სცენარს უნდა მიყვებოდეს და რომ არ მიყვება რაღაც ასპექტით, იმიტომ არის უაზრო; სწორედ აქ ჩანს მასტერ ნარატივის არაცნობიერ დონეზე მოქმედება და უჩინარი ხასიათი. კიდევ ერთი, რაც შეიძლება აქ ითქვას: როგორც მაკლინი და საიედი მიუთითებენ (იხ. ზემოთ), როდესაც ინდივიდუალური ცხოვრება ამა თუ იმ თვალსაზრისით გადაიხრება მასტერ ნარატივისგან და ინდივიდი მაინც ცდილობს მის ჩარჩოში საკუთარი ცხოვრების მოთავსებას, ამას დისკომფორტისა და არაადეკვატურობის განცდები ახლავს თან. შეიძლება ითქვას, რომ, ალბათ, სწორედ ამას აკეთებს მარი, როდესაც უშვილობის გამო საკუთარი ცხოვრების სიცარიელესა და უაზრობაზე საუბრობს. ის ცდილობს მიღებულ ბიოგრაფიულ ნარატივთან საკუთარი ცხოვრების მორგებას, ვერ ახერხებს ამას და არაადეკვატურობის („უაზრო, ცარიელი ცხოვრება“) და დისკომფორტის განცდა აქვს.

რაც შეეხება ნინოს, მისი ცხოვრების ისტორიაც არ ერგება ტრადიციულ ბიოგრაფიულ მასტერ ნარატივს, თუმცა მას არ აქვს ის დისკომფორტის განცდა, რასაც მარისთან ვხვდებით, ვინაიდან ის განსხვავებულად წარმართავს პირადი ცხოვრების ისტორიის კონსტრუირებისას მასტერ ნარატივთან მოლაპარაკების, შეთანხმების პროცესს. როდესაც მან 16 წლის ასაკში თავის რჩეულთან ყოფნის გადაწყვეტილება მიიღო, ერთადერთი ვარიანტი მისთვის გათხოვება აღმოჩნდა. მან ყველა ღონე იხმარა, რომ მშობლები დაერწმუნებინა ამ გადაწყვეტილების სისწორეში და ქართულ ტრადიციულ კულტურაში არსებული ყველა წესის მიხედვით შექმნა ოჯახი. მართალია, მან დაარღვია ტრადიციული ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივის მიმდევრობა (სკოლის დამთავრებამდე გათხოვდა), მაგრამ ამით შეასრულა ამავე კულტურის (ყოველ შემთხვევაში, იმ დროისთვის) მიერ მყარად დადგენილი ნორმა, რომ ქალი ჯერ უნდა გათხოვილიყო და შემდეგ დაეწყო სქესობრივი ცხოვრება (წულაძე, 2003; Surmanidze & Tsuladze, 2008). ასეთი გადაწყვეტილებით ნინო, ფაქტობრივად, დაემორჩილა კულტურის მოთხოვნებს და ორ „ბოროტებას“ შორის ნაკლები ბოროტებია აირჩია: ადრეული ქორწინება ქორწინების გარეშე სექსის სანაცვლოდ. საინტერესოა, რომ იგი

ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მას არ აინტერესებდა საზოგადოების აზრი და ის, თუ რას ფიქრობდნენ მისი ქცევის შესახებ სხვები, თუმცა, 16 წლის ასაკში თითზე ქორწინების ბეჭდის გაკეთება სწორედაც რომ ამ საზოგადოების მიერ მოწონებული და მიღებული ქცევის განხორციელებას წარმოადგენდა.

ნინოს ცხოვრებაში კიდევ ერთი გადახვევა ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივიდან განქორწინებაა. თუ მარისტან პროტოტიპული სკრიპტიდან გადახვევა (უშვილობა) დისკომფორტისა და ეგზისტენციალური კრიზისის წყაროა, ნინოსთან ის პიროვნული და პროფესიული ზრდის, განვითარებისა და წინსვლის წყაროდ იქცა. ოჯახის დანგრევის მისეული ამბის სტრუქტურა მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობისაა: განქორწინება მისთვის გათავისუფლების აქტი იყო (McAdams, 2013; ხეჩუაშვილი, ჟურნალის ამავე ნომერში), რომელმაც კარიერული წინსვლისა და პიროვნული ზრდის შესაძლებლობა მისცა. ამრიგად, მიუხედავად ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივიდან გადახვევებისა, ნინოს ცხოვრების ისტორიაში არ არის ადგილი სასოწარკვეთისთვის, სიცარიელისა და დისკომფორტის განცდებისთვის. ის არ ცდილობს ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივის ჩარჩოში საკუთარი ცხოვრების მოთავსებას. ამის ნაცვლად, იგი თავის ინდივიდუალურ ნარატივს ქმნის, რომელიც მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობის სტრუქტურას მიყვება და, შესაბამისად, თავისუფალია ნეგატიური განცდებისგან (მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობით კონსტრუირებულ ნარატივებსა და ფსიქიკურ ჯანმრთელობას, პიროვნულ ზრდას შორის მიმართების შესახებ იხ. Pal & McAdams, 2004; Adler, 2012; ხეჩუაშვილი, ჟურნალის ამ ნომერში).

(ბ) სტრუქტურა, რომელიც იმ თაობისთვის ტიპურ სტრუქტურულ მასტერ ნარატივს შეესაბამება, რომელსაც ისინი მიუთვნიებიან (ანუ, შესაბამისად, 80-იანებსა და 90-იანებში ფორმირებული თაობა). გასული საუკუნის 80-იან და ადრეულ წლებში ჩამოყალიბებული მოზრდილების ცხოვრების ისტორიები, მეტწილად, გადაფარვის ანუ კონტამინაციის (Khechushvili, 2015) თანმიმდევრობას მიყვება: სტაბილურ, შედარებით მარტივ და სტრუქტურირებულ ცხოვრებას (საბჭოთა პერიოდში) 90-იანების ქაოსური, ბნელი და ცარიელი წლები მოჰყვა. რაც შეეხება 90-იანებში ფორმირებულ თაობას (ნინო და მისი თაობა), მათი პროტოტიპული, განზოგადებული ისტორია სწორედ ამ ქაოსით, სიბნელითა და სიცარიელით იწყება, რომელშიც მოუწიათ სკოლის დამთავრება და სტუდენტობა ანუ ის წლები, რომლებიც მოზრდილად ჩამოყალიბების პერიოდს ემთხვევა. ამ თაობის ადამიანებს ცხოვრების დაწყება გაჭირვების, განუკითხაობისა და ქაოსის პირობებში მოუწიათ, რომელიც ნელ-ნელა შეცვალა შედარებით სტაბილურმა ეკონომიკურმა თუ სოციალურმა პირობებმა 2000-იანებიდან.

ეპიზოდური მასტერ ნარატივები (მოვლენები)

მასტერ ნარატივი მხოლოდ ცხოვრების გზის მატრიცის ან ისტორიების თხრობის მისაღები სტრუქტურის სახით კი არ არის მოცემული, არამედ კონკრეტული ეპიზოდების თხრობის სახითაც. ეს არის კონკრეტული, ეპიზოდული ისტორიები წარსულში მომხდარი მოვლენების შესახებ, რომლებსაც ხშირად და შედარებით უცვლელად ყვებიან მოცემულ ჯგუფსა თუ კულტურაში. ამერიკელებისთვის ასეთი მოვლენების ჩამონათვალს მიეკუთვნება კენედის მკვლელობა (McLean, 2015) და 2001 წლის 11 სექტემბერი (McLean & Syed, in press), ქართველებისთვის კი (უახლესი ისტორიიდან) — 9 აპრილი, საბჭოთა კავშირის დაშლა, აფხაზეთის ომი, ვარდების რევოლუცია და 2008 წლის ომი.

გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს საქართველოში სწრაფად განვითარებულმა დრამატულმა ისტორიულ-პოლიტიკურმა მოვლენებმა გვერდი ვერ აუარა ჩვეულებრივი, რიგითი ადამიანების ცხოვრებას. ეს მოვლენები ბევრი ადამიანის პირადი ისტორიის განუყოფელ ნაწილად იქცა. როგორც კვლევის ერთ-ერთი მონაწილე (N30, 69 წლის ქალბატონი) ყვება:

საბჭოთა კავშირის დაშლა ძირითადი გარდამტეხი მომენტი იყო ჩემს ცხოვრებაში და იცით, ფაქტობრივად... ვმუშაობდი და კარგ ფულს ვშოულობდი, კარგად ვცხოვრობდით და... როცა ეს კუპონები შემოიღეს, ჩემი ხელფასი არარაობად იქცა... და მივხვდი, რომ რაღაც კომმარში მოვხვდი, აუტანელ, გაუსაძლის რეალობაში.

ეს ამონარიდი ეპიზოდური მასტერ ნარატივის კარგი ილუსტრაციაა, რომელსაც ამ თაობის ადამიანები ხშირად და თითქმის ერთნაირად ყვებიან (საყოველთაობა). ასეთივე ემოციურად დატვირთული და ეპიზოდური მასტერ ნარატივის წყაროა 1989 წლის 9 აპრილი.

აღსანიშნავია, რომ ეპიზოდურ მასტერ ნარატივშიც (ბიოგრაფიულის მსგავსად) შეგვიძლია სტრუქტურული მასტერ ნარატივის დანახვა. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში კვლევის მონაწილეების ნარატივები 9 აპრილის შესახებ დიდად არ განსხვავდება ერთმანეთისგან, მიუხედავად იმისა, რომ მათი პირადი გამოცდილება სრულიად უნიკალური და განუმეორებელია. მათთვის ეს დღე, ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე, ერის გაერთიანების ოფიციალურ დასაწყისს წარმოადგენს. ტრაგედიის ასეთი ინტერპრეტაცია თხრობის მაკომპენსირებელ სტრუქტურაზე მიგვითითებს: საშინელი ტრაგედია დატრიალდა (ადამიანები დაიღუპნენ, ბევრი მოიწამლა, ბევრი დაშავდა), მაგრამ ამას დადებითი შედეგი მოჰყვა („ადამიანები გაერთიანდნენ და ერთად დადგნენ“, „ეროვნული თვითგამორკვევა დაიწყო“, „უკეთესი მომავლის იმედი გაჩნდა“).

როგორ ფიქრობთ, მოიძებნება საქართველოში ადამიანი, რომელიც იმ დროს, სულ მცირე, მოზარდი იყო და 9 აპრილის მოვლენების სხვაგვარ ინტერპრეტაციას შემოგვთავაზებს? ჯერჯერობით ამ კითხვაზე პასუხი არ მაქვს, მაგრამ როდესაც სხვადასხვა ასაკის ადამიანებს მათი ცხოვრების განმავლობაში მნიშვნელოვანი სოციალური, პოლიტიკური თუ ისტორიული მოვლენის შესახებ ვკითხეთ, რომელმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა მათ პიროვნებაზე ან ცხოვრებაზე, 9 აპრილი მხოლოდ 44-55 წლის წლის მონაწილეებმა დაასახელეს. რაც შეეხება 2000-იანების თაობას (ანუ 25-35 წლის მონაწილეები), მათ პასუხებში საერთოდ არ იყო ეს თარიღი.

როდესაც მაკლინი და საიედი (in press) მასტერ ნარატივის ცვლილების შესაძლებლობაზე საუბრობენ, ისინი მოდელის წარდგენისას არაფერს ამბობენ თაობებს შორის განსხვავებებზე; თუმცა გვიღებინებთ ამერიკაში წარმოებული კვლევები ეპიზოდური მასტერ ნარატივის ტრანსგენერაციულ ცვლილებებს აჩვენებს (მაგალითისთვის იხ. Weststrate & McLean, 2010). საქართველოში ჩატარებული კვლევა აჩვენებს, რომ ეპიზოდური მასტერ ნარატივი ნამდვილად იცვლება თაობიდან თაობაში (ასევე, იხ. სუმბაძე, 2011). უფრო კონკრეტულად, 80-იანების, 90-იანებისა და 2000-იანების თაობის ადამიანები სხვადასხვა მოვლენის შესახებ საუბრობენ. 80-იანების თაობისთვის ეს 9 აპრილი და მის ირგვლივ მომხდარი მოვლენებია (ეროვნული მოძრაობის დაწყება, საბჭოთა კავშირის დაშლა, სამოქალაქო ომი, აფხაზეთის ომი), 90-

იანების თაობისთვის — მთლიანად 90-იანი წლები, ხოლო 2000-იანების ნარატივები, უპირატესად, ვარდების რევოლუციის ირგვლივ ვითარდება.⁹

ზემოთ აღინიშნა, რომ მასტერ ნარატივები სხვადასხვა დონეზე შეიძლება ოპერირებდეს. თუ ზოგიერთი ნარატივი მთლიანი კულტურისთვის არის დამახასიათებელი, სხვები მხოლოდ გარკვეული დიდი თუ მცირე ჯგუფისთვის შეიძლება იყოს მნიშვნელოვანი. ასე მაგალითად, 2008 წლის ომის დროს სამაჩაბლოდან ტყვიების წვიმაში გამოქცევა მხოლოდ მათთვის არის განსაკუთრებული ემოციებით დატვირთული გამოცდილება, ვინც თავად გამოიარა ეს გზა. რამდენი ადამიანისთვის არის მნიშვნელოვანი თარიღი 1981 წლის 13 მაისი? ალბათ, დედამიწაზე მცხოვრებ ადამიანთა უმრავლესობისთვის ეს თარიღი ბევრს არაფერს ნიშნავს (თუ დაბადების დღე ან პიროვნულად მნიშვნელოვანი სხვა მოვლენა არ უკავშირდება ამ დღეს), მაგრამ ფეხბურთის მხურვალე გულშემატკივარი უფროსი თაობის ქართველებისთვის ეს განსაკუთრებული დღეა, როდესაც თბილისის „დინამომ“ ევროპის თასების მფლობელთა თასი მოიპოვა.

ეპიზოდური მასტერ ნარატივები განსაკუთრებულ როლს ასრულებენ საზიარო გამოცდილების შექმნაში და ამით ადასტურებენ თავიანთი *სარგებლიანობას*, რაც განამტკიცებს ჯგუფის შეჭიდულობასა და იდენტობას ისევე, როგორც ამას კულტურული მოგონებები აკეთებენ (Harris, Paterson, & Kemp, 2008; Hirst & Manier, 2008; Wertsch, 2002; see also McLean, 2015). საკმარისია ვინმემ საჭირო ინტონაციით ახსენოს 9 აპრილი (წლის დაკონკრეტების გარეშეც კი) ან აფხაზეთი, რომ ირგვლივ მყოფთ საერთო სევდიანობის, ერთიანობის და ეროვნული სულისკვეთების განცდები დაეუფლოთ ისევე, როგორც ერთად გამოვლილი ომისა თუ მიწისძვრის შესახებ ამბები კარგად გამოკვეთს ისტორიულ და გეოგრაფიულ კავშირებს. ფილ ჰამაკი (2011) დეტალურად აღწერს, როგორ შექმნეს ებრაელებმა და პალესტინელებმა სრულიად განსხვავებული მასტერ ნარატივები კონკრეტული ისტორიული მოვლენების შესახებ, რომლებიც მათი ინდივიდუალური იდენტობების (და, ასევე, ორ ჯგუფს შორის კონფლიქტის) შენარჩუნებას უწყობს ხელს. თუმცა, აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ რამდენადაც ეს კონკრეტული ეპიზოდური მასტერ ნარატივები ჯგუფის შეჭიდულობას ქმნიან, იმდენად ზღუდავენ ინდივიდუალურ იდენტობებს იმით, რომ ამ იდენტობებს ამ კონკრეტულ მასტერ ნარატივებს აბამენ, რომლებიც, თავის მხრივ, მათი ინდივიდუალური იდენტობების ინტერნალიზებულ ნაწილად იქცევა (Hammack, 2011).

ეპიზოდური მასტერ ნარატივები განსაკუთრებით კარგად აჩვენებენ, როგორ აყალიბებენ ძალაუფლების მქონენი მასტერ ნარატივებს. მიუხედავად იმისა, რომ მაკლინი და სიდი (in press) ამტკიცებენ, რომ მასტერ ნარატივს ასეთად უმრავლესობის მხრიდან მისი უკრიტიკოდ მიღება აქცევს, ისინი იმასაც ამბობენ, რომ ეს არ არის „უნაშთო“ თამაში. ნებისმიერ კულტურაში არსებობს ძალაუფლების მქონე ადამიანთა გარკვეული ჯგუფი, რომელსაც აქვს ამგვარი ნარატივების შექმნისა და გამყარების ძალაუფლება. ეს შეიძლება იყვნენ ისინი, ვისაც თხრობის კარგი უნარ-ჩვევები ან

⁹ დღეს, როდესაც 9 აპრილის ტრაგედიიდან უკვე 27 წელიწადია გასული, 90-იანებსა და 2000-იანებში დაბადებულმა ადამიანებმა ცოტა რამ თუ იციან ამ თარიღის შესახებ. გაიხსენეთ მიმდინარე წლის 9 აპრილს ჩატარებული ბლიც-გამოკითხვა თბილისის ქუჩებში (იხ. ბმული <https://www.youtube.com/watch?v=F-4jjR-jBAA>), როდესაც ახალგაზრდა ადამიანებმა უბრალოდ არ იცოდნენ, რა მოხდა ამ დღეს (ჰქონდათ ისეთი ვერსიები, როგორცაა: აღმამენებელმა ომი მოიგო; ქართველები დაიხოცნენ ოსეთში და აფხაზეთში, იყო აჯანყება, ომი, რევოლუცია, ზოგმა კი უბრალოდ არ იცის).

ავტორიტეტი (მაგალითად, მშობლები, პოლიტიკოსები) აქვთ, ანდა ისინი, ვისაც ხელი მიუწვდება მასებზე (მაგალითად, მედიაზე) (Boje, 1991; Fivush, 2010). მაგალითად, ნარატივის დამარწმუნებელი ძალა (მაგალითად, Green & Brock, 2000) განსაკუთრებით ეფექტური იყოს ისეთი ავტორიტეტული ფიგურების შემთხვევაში, როგორებიც არიან მშობლები, რომლებიც შვილებს კულტურულად ღირებული გარკვეული სახის ისტორიების თხრობისკენ უბიძგებენ. თუმცა, მეორე მხარეზე, ნარატივის მიმღებზეც არის დამოკიდებული, როგორ მოყვება სხვისგან მიღებულ მასტერ ნარატივს.

ამგვარად, ასკვნიან მაკლინი და საიედი (in press), მასტერ ნარატივები თავის ძალას ორივე, დაღმავალი (ძალაუფლების მქონეებიდან რიგით ადამიანებამდე) და აღმავალი (რიგითი ადამიანებიდან ძალაუფლების მქონეებამდე, პასიური მხარდაჭერით) პროცესებით იღებენ, რაც კულტურის შექმნის, ცვლილებისა და შენარჩუნების დინამიკას ქმნის (Hammack, 2008).

ორიოდე სიტყვა მასტერ ნარატივის კვლევის მეთოდოლოგიაზე

როგორც უკვე არაერთხელ ითქვა, მასტერ ნარატივი კულტურაში არსებული, მიღებული და დომინანტური პროტოტიპული ნარატივის, რომელიც ამ კულტურის წევრებს ცხოვრების ისტორიის კონსტრუირების ჩარჩოს, ხატებსა და შინაარსებს სთავაზობს. ასევე, რამდენჯერმე აღინიშნა, რომ ადამიანები მოლაპარაკებისა და ინტერნალიზაციის გზით იღებენ და საკუთარი იდენტობის ნაწილად აქცევენ ამ ჩარჩოს, ანდა უპირისპირდებიან მას და ალტერნატიულ ნარატივს ქმნიან, რომელსაც მიჰყვებიან კიდევ. და ბოლოს, ეს პროცესი რამდენიმე დონეზე შეიძლება მიმდინარეობდეს: ცალკეული ინდივიდების, ჯგუფებისა და მთელი საზოგადოებების მასშტაბით.

აქედან გამომდინარე, როდესაც მასტერ ნარატივის გამოვლენასა და შესწავლაზე მიდგება საქმე, ლოგიკურია, რომ სწორედ ეს ინდივიდები, ჯგუფები და მთელი საზოგადოებები შევისწავლოთ. აქვე უნდა ითქვას, რომ ამ მიმართულებით (და, ზოგადად, ნარატიულ ფსიქოლოგიაში) წარმოებულ კვლევებში, ემპირიულად დასაბუთებული სარგებლიანობიდან და მოხერხებულობიდან გამომდინარე, უფრო და უფრო პოპულარული ხდება შერეული მეთოდოლოგიით (Syed, in prep.) წარმოებულ კვლევები, როდესაც როგორც რაოდენობრივი და თვისებრივი მონაცემები ავსებენ ერთმანეთს, ისე — მონაცემთა ანალიზისა და ინტერპრეტაციის სხვადასხვა თეორიული მოდელი თუ მიდგომა. სწორედ შერეული მეთოდოლოგიით სწავლობენ მკვლევრები მასტერ ნარატივებს (მაგალითისთვის იხ. Weststrate & McLean, 2010).

ამრიგად, მასტერ ნარატივის შესწავლის რამდენიმე გზა შეიძლება გამოიყოს:

- არტეფაქტების ანალიზი, იქნება ეს გაზეთები, ჟურნალები, სატელევიზიო პროგრამები, ფილმები და წიგნები, რომლებიც მოცემულ კულტურულ-სოციალურ მთავარი თემების გამოკვეთის საშუალებას იძლევა, როგორც ეს მაკადამსმა გააკეთა (2013) აშშ-ში მაკომპენსირებელი მე-ს მოდელზე მუშაობისას.

- ყოველდღიური დიალოგების ანალიზი, რომელიც კარგად აჩვენებს პერსონალურ და მასტერ ნარატივებს შორის მოლაპარაკება-შეთანხმების პროცესსა და შედეგს (McLean et al., 2015; ასევე, იხ. Andrews, 2002; Bamberg, 2004; Thorne & McLean, 2003).

- მარგინალიზებული ან რაიმე ნიშნით გამორჩეული ჯგუფების მიზნობრივი კვლევა, განსაკუთრებით მათი, რომელთა ცხოვრება და, შესაბამისად, პერსონალური ნარატივები კონკრეტულ ისტორიულ მოვლენებს უკავშირდება (Cohler & Hammack,

2006; Weststrate & McLean, 2010). ასეთი კვლევები კარგად აჩვენებს იმ გვირგვინებს ალტერნატიულ ნარატივს, რომლითაც ეს ჯგუფები ცხოვრობენ. მაგალითად, ქართულ რეალობაში ეს შეიძლება იყოს აფხაზეთიდან პირველი თაობის დევნილები და აფხაზეთის დაკარგვა; 2008 წლის ომის შემდეგ იძულებით ადგილნაცვალი პირები და თავად ეს ომი; ის ინდივიდები, ვინც ლგბტ თემს მიაკუთვნებენ თავს და და 2013 წლის 17 მაისის მოვლენები.

- ემიგრანტების კვლევა, როგორც უმრავლესობისთვის უჩინარი მასტერ ნარატივის გამოვლენის საშუალება (Syed & Frisén, 2015). ასე მაგალითად, აშშ-ში, კერძოდ, ნიუ იორკში მცხოვრები ქართველი ემიგრანტების მცირე ჯგუფის¹⁰ კვლევამ გამოკვეთა რამდენიმე განსხვავება მათსა და საქართველოში მცხოვრები მათივე ასაკის ქართველების ცხოვრების ისტორიებში, რომელმაც სწორედ უჩინარი მასტერ ნარატივის თვალსაჩინოდ დანახვის შესაძლებლობა მოგვცა. თუ საქართველოში მცხოვრები მათი თანატოლებისთვის ბიოგრაფიის ხაზი ასეთია: სკოლა-უმადლესი განათლება-ოჯახი/სამსახური, ემიგრანტთა ამ ჯგუფისთვის თანმიმდევრობა შეცვლილი იყო: სკოლა-ოჯახი/სამსახური-უმადლესი განათლება. ამასთან, ეს ადამიანები ერთხმად აღნიშნავენ, რომ მათ დაკარგეს წლები ცხოვრების მოწყობაში, რომელიც, წესით სწავლისთვის უნდა დაეთმოს. აი, ეს „წესით“ არის ის სიტყვა-გასაღები, რომელიც მათში იმპლიციტურად ინტერნალიზებულ ბიოგრაფიულ ნარატივს აჩენს. მათთვის მოვლენათა ჩვეული მიმდევრობა დაირღვა: მათ უმადლესი განათლების მიღებამდე მოუწიათ ინტენსიურად მუშაობა (და უმრავლეს შემთხვევაში ოჯახის შექმნა).

- კვლევის მონაწილეებისთვის განსხვავებული, დევიაციური მომენტების შესახებ კითხვების დასმა (Alpert, Marsden, Szymanowski, & Lilgendahl, 2013). როდესაც კვლევის მონაწილეებს (N=30, ასაკი 25-55 წელი) კულტურაში მიღებული გზიდან გადახვევების შესახებ ვკითხეთ, მრავალფეროვანი პასუხები მივიღეთ, თუმცა ამ პასუხების თემატურად დალაგებამ აჩვენა, რომ ამ შერჩევაში ასეთი მოგონებები, ძირითადად, გარეგნობასა და ურთიერთობებს უკავშირდებოდა. კერძოდ, გარეგნობაში განსხვავებული ელემენტების შესახებ მოგონებები შეეხებოდა პირსინგის ტარებას, ჯაჭვებისა და სხვა მსგავსი აქსესუარების ტარებას, მამაკაცებში გრძელი და ქალებში მოკლე თმის ტარებას; ურთიერთობების თემა ექსკლუზიურად მდედრობითი სქესის მონაწილეებთან გამოიკვეთა: იყო ისტორიები ტრადიციებისა და წესების გვერდის ავლით გათხოვების, ბიჭისთვის სიყვარულში გამოტყდომის, ქორწინებამდე სექსისა და თავისზე გაცილებით უფროსი ასაკის მამაკაცთან ოჯახის შექმნის შესახებ ისტორიები. რას გვეუბნება ყოველივე ეს მასტერ ნარატივის შესახებ? თუ ამ პასუხებს მეორე მხრიდან შევხედავთ და ე. წ. დევიაციის მიღმა გავიხედავთ, მედლის მეორე მხარეს ანუ იმას დავინახავთ, თუ რა იყო მიღებული იმ საზოგადოებაში, რომელშიც აღნიშნული ქცევებსა და ფაქტებს თავად მათი ავტორებიც განსხვავებულად აღიქვამდნენ. ასე მაგალითად, შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ გოგონებისგან გრძელი, ხოლო ვაჟებისთვის მოკლე თმის ტარებას მოითხოვდნენ; ოჯახი ტრადიციებისა და წესების დაცვით უნდა შექმნილიყო („შეთანხმების და სტანდარტული პროცედურების გარეშე გავთხოვდი. ეს

¹⁰ ეს იყო გასული საუკუნის ბოლოს და ამ საუკუნის დასაწყისში სტუდენტობის პერიოდში ემიგრირებულთა ჯგუფი (ასაკობრივი ჭრილი 34-40 წელი), რომელმაც უმადლესი განათლება (ბაკალავრიატი და ზოგ შემთხვევაში მაგისტრატურა) ამერიკაში მიიღო. შესაბამისად, ეს მიზნობრივი შერჩევაა და ამიტომ მიღებული შედეგების განზოგადება ყველა ემიგრანტზე არამიზანშეწონილია. ყველაფერი, რაც აქ არის ნათქვამი, მხოლოდ ამ მცირე ჯგუფის წევრებზე ვრცელდება.

იყო ჩემი ოჯახისთვის უდიდესი ტრაგედია,“ N113, 34 წლის ქალბატონი) და ინიციატივა ამ საქმეში მამაკაცს უნდა აელო და არა — ქალს და, ასევე, ის, რომ ქალს სქესობრივი ცხოვრება ქორწინების შემდეგ უნდა დაეწყო და არა — მანამდე.

- სხვადასხვა ტიპის მასტერ ნარატივის გამოსავლენად და საკვლევად შეგვიძლია მრავალგზის მოვუსმინოთ კვლევის მონაწილეებს (და, ზოგადად, ადამიანებს) და/ან წავიკითხოთ ინტერვიუების ტრანსკრიპტები. ეს პროცესი სპირალზე უკუმოდრაობას შეგვიძლია შევადაროთ, როდესაც ყოველ შემდგომს მოსმენას/წაკითხვას უფრო ღრმა და ზოგად დონეზე გადავყავათ. თუმცა, მასტერ ნარატივის დანახვის მიზნით ინდივიდუალური ცხოვრების ისტორიის შესწავლის პროცესის აღსაწერად მეტაფორულად არქეოლოგიურ კვლევაში ნიადაგის ფენა-ფენა აცლის, ამრევების მეტაფორა უფრო გამოსადეგია. აქვე უნდა ითქვას, რომ გამოცდილი ნარატივისტი მკვლევარი ამ „შრეებს“ ერთდროულად ანუ ერთი წაკითხვისას ხედავდეს, თუმცა როდესაც წაკითხულის გააზრებასა და ინტერპრეტაციაზე მიდგება საქმე, მაინც ისე ნაბიჯ-ნაბიჯ უწევს ამ პროცესის გავლა, როგორც ქვემოთ არის აღწერილი. ამასთან, იმას, თუ რომელ ნაბიჯზე შეჩერდება და დაასრულებს მუშაობას, მისი კვლევის კითხვა, კონკრეტული მიზანი და ამოცანები (ანუ ანალიზის რა დონეზე მუშაობს ანუ რა არის მისი ანალიზის ერთეული) განაპირობებს

(პირველი შრე) ცხოვრების ნარატივის პირველი წაკითხვისას ამჩნევთ და ხედავთ იმ კონკრეტულ ისტორიებს, რომელსაც მთხრობელი დასმული კითხვების საპასუხოდ ყვება: იგი კონკრეტული დროს, ადგილს, ადამიანებს, მოქმედებებს, აზრებსა და ემოციებს აღწერს; მოგვითხრობს ამბავს თავისი დასაწყისით, განვითარებითა და დასასრულით. თუ კვლევის მონაწილე ენაწყლიანი და რეფლექსიური აღმოჩნდა, ნარატივის მისეული ინტერპრეტაციისა და მის პირად ნარატიულ იდენტობაში ამ ამბის ადგილის ანუ მისი თვითგანმსაზღვრელი როლის (McLean & Pasupathi, 2011) შესახებაც შევიტყობთ.

(მეორე შრე) მეორე და ყოველი შემდგომი წაკითხვა შრეებად ანაწევრებს და შლის მონათხრობს. ფიგურალურად რომ ვთქვათ, სათითაოდ შეიძლება აეცალოს ამბავს თითო ფენა და უფრო ღრმად და ფართოდ გავიხედოთ მის მიღმა. მეორე წაკითხვისას უკვე პატერნების დანახვა უნდა შევძლოთ: რას გვეუბნება პირველი, მეორე, მესამე და ა. შ. ამბავი ერთი ადამიანის ცხოვრებიდან? რას ყვება (თემა) (McAdams, 2013), როგორ ყვება (სტრუქტურა) (McAdams, 2013), რამდენად დეტალიზებულია მისი ნარატივი (სპეციფიკურობა) (Blagov & Singer, 2004), რა მოტივები ამოდრავებს მას (აგენტობა/ურთიერთკავშირი) (McAdams, 1988) და საით მიდის (საზრისის ძიება და პოვნა) (Lilgendahl & McAdams, 2011). ვამჩნევთ იმასაც, რამდენად გააზრებული აქვს მთხრობელს ის, რასაც ყვება. პირველად ყვება თუ ბევრჯერ აქვს მოთხრობილი. თუ ეს პირველი თხრობა არ არის, სავარაუდოდ, უკეთ ექნება გააზრებული (Lilgendahl, McLean, Mansfield, 2013) და ნაფიქრი. ვიწყებთ იმის დანახვას, რამდენად ცენტრალურია ან არ არის ეს ამბავი მისი იდენტობისთვის (McAdams, 2009). რას ცვლის და რას ტოვებს უცვლელად ყოველი შემდგომი მოყოლისას (Josselson, 2009). ერთი სიტყვით, ვხედავთ და ვარჩევთ თხრობის პატერნს.

(მესამე შრე) მესამე წაკითხვით კიდევ უფრო შორს მივდივართ და არა მხოლოდ ცალკეულ ამბებს და ამბების გამაერთიანებელ პატერნს ვხედავთ, იმ ხატების ამოცნობასაც ვიწყებთ ნარატივში, რომელიც ჩვენთვისაც ჩვეულია და ბევრი სხვა ნარატორისთვისაც. ვიწყებთ კულტურაში გავრცელებული, პოპულარული და

მოწონებული/მისაღები ხატების, ქცევებისა თუ ღირებულებების ამოცნობას. ამ ეტაპზე უკვე გავდივართ ინტრაინდივიდუალური სივრციდან და ინტერინდივიდუალურ, ჯგუფურ/სოციალურ სივრცეში გადავდივართ. ასე გავდივართ კულტურაში, რომელიც კვებავს ჩვენს ისტორიებს სქემებით, ხატებით, მიმართულებით და ჩონჩხით, რომელზეც ვაგებთ ჩვენს, ერთი შეხედვით, უნიკალურ ისტორიას. ცხადია, ისტორია ნამდვილად უნიკალურია ისევე, როგორც არ არსებობს ორი იდენტური ინდივიდი (Allport, 1937), მაგრამ მაქსიმალურად უნიკალურობის ფონზეც კი ვერ გავცდებით იმ კულტურის ჩარჩოს, რომელშიც დავიბადეთ, გავიზარდეთ და ჩვენდა უნებურად ავითვისეთ ამბის თხრობის ხელოვნება.

სწორედ აქ ვადგებით პირადისა და კულტურულის ურთიერთქმედების საკითხს, რომელიც მაკლინისა და საიედის ზემოთ განხილული მოდელის ცენტრალურ ამოსავალ წერტილს წარმოადგენს. ეს სწორედ ის შრეა, სადაც ვხვდებით, რომ არ არსებობს განყენებული „მე“ და რომ ნებისმიერ ასეთ „მე“-ს კონკრეტული „ჩვენ“ უდგას უკან და უდევს საფუძვლად. ეს „ჩვენ“ არის ჩვენს კულტურაში დომინირებული ღირებულებები, ქცევის ნორმები, ტრადიციები, ადათ-წესები, „კარგი-ცუდი“-ის კატეგორიები და მისაღები პროტოტიპული ცხოვრების გზა (ბიოგრაფიული მასტერ ნარატივი); ასევე, ეს „ჩვენ“ არის ის მასშტაბური და დიდი ამბები, რომელიც თითოეული „მე“-ს მაკროკონტექსტში ანუ კულტურაში თუ სოციალურ-პოლიტიკურ სივრცეში ხდება დროთა განმავლობაში (ეპიზოდური მასტერ ნარატივები). ეს ის განზომილებაა, რომელიც ბევრ, ერთად შეკრებილ „მე“-ში საერთოს დაგვანახებს და ამ ინდივიდუალურ „მე“-ებს ჯგუფად ანუ „ჩვენ“-ად აქცევს. ეს არის ის, რასაც ნარატივისტი მკვლევრების ნაწილი კულტურულ სკრიპტს (Berntsen & Rubin, 2004) უწოდებს, ნაწილი — ცხოვრების გზას (Bruner, 2004), მაკლინისა და სიდის (in press) მოდელში კი მასტერ ნარატივი ქვია. ფაქტობრივად, მასტერ ნარატივის ზემოთ განხილული, ახლახანს შემოთავაზებული მოდელი, ამ ყველაფერს აერთიანებს და დეტალურად აღწერს კიდევ.

ასე რომ, ერთი ადამიანის (ან, უკეთეს შემთხვევაში, ადამიანთა ჯგუფის) ცხოვრების ისტორიის ნარატივის აშრევებით და გულდასმით მოსმენით/წაკითხვით, მთელი კულტურა შეგვიძლია დავინახოთ მასში. როგორც თანხმდებიან მკვლევართა საკმაოდ ფართო წრეში (მაგალითისთვის იხ. Gregg, 2007; Hammack, 2012; McAdams & McLean, 2013; McLean & Syed, 2015; McLean, Shucard, & Syed, in press) თითოეული ჩვენგანის მე (სელფი), თითოეული ჩვენგანის იდენტობა ხომ ფსიქოსოციალური კონსტრუქციაა (McAdams, 2009), რომლის ფორმირებაშიც თითქმის თანაბრად მონაწილეობს ადამიანი და მასში ჩაყოწილი კულტურა (Hammack, 2008, Hammack & Pilecki, 2012). აქედან გამომდინარე, კულტურის და ამ შემთხვევაში მასტერ ნარატივის შესწავლის ერთ-ერთი გზა ცალკეული ადამიანების ცხოვრების ისტორიების მოსმენა და გაანალიზებაა.

დასკვნა

ამრიგად, მაკლინისა და საიედის მასტერ ნარატივის მოდელი წარმოადგენს პერსონალური, მასტერ და ალტერნატიული ნარატივების კომპლექსური რეციპროკული ურთიერთქმედების სქემას, რომელიც მოლაპარაკებისა და ინტერნალიზაციის პროცესების მეშვეობით ხორციელდება. მოდელში მასტერ ნარატივი განმარტებულია, როგორც მოცემული კულტურისთვის დამახასიათებელი, მიღებული და მოწონებული პროტოტიპული ცხოვრება, ერთგვარი ყალიბი, რომელიც ამ კულტურის წევრებს მზა

ჩარჩოს სთავაზობს თავიანთი ცხოვრების ისტორიის ფორმულირებისთვის. აღწერილია მასტერ ნარატივის, როგორც ინდივიდუალური ცხოვრების შემადგენელი ნაწილისა და, ამავდროულად, კულტურული ხასიათი და მისი იდენტიფიცირების პრინციპები, როგორცაა საყოველთაობა, სარგებლიანობა, რიგიდულობა, უჩინარი და სავალდებულო ხასიათი. ასევე, განხილულია ბიოგრაფიული, სტრუქტურული და ეპიზოდური მასტერ ნარატივები ქართული კულტურის მაგალითზე და ნაჩვენებია, რომ მაკლინისა და საიედის მოდელი კულტურულად ინვარიანტულია. სხვა სიტყვებით, ამერიკული კულტურის წიაღში შექმნილი ეს მოდელი სხვა ისეთ განსხვავებულ კულტურებშიც მუშაობს და გამოყენებადია კვლევისთვის, როგორც ქართულია. ამას ადასტურებს ის მრავალრიცხოვანი მაგალითი და ამონარიდი, რომელიც ზემოთ არის მოტანილი.

და ბოლოს, უნდა ითქვას, რომ ზოგადად, მასტერ ნარატივის ცნება და კონკრეტულად ეს მოდელი ბევრი, ერთი შეხედვით, ნაცნობი ფენომენის ახლებურად გააზრებისა და დანახვის საშუალებას იძლევა, იქნება ეს ინდივიდუალური განსხვავებები პიროვნებების დონეზე თუ ჯგუფთა შორის სხვაობები და სოციალური პროცების დინამიკა.

მადლობა

პირველ რიგში, უღრმესი მადლობა ჩემს კოლეგასა და მეგობარს ქეთი მაკლინს, რომელმაც ჯერ კიდევ მაშინ გამაცნო სტატიაში განხილული მოდელი, როდესაც მას და მოინ საიედს მხოლოდ იდეა და მცირედი მონახაზი ჰქონდათ და ყოყმანობდნენ, წარედგინათ თუ არა ის ნარატიული საზოგადოებისთვის. ასევე, ჩემი უდიდესი პატივისცემა მოინ საიედს მისი დროული და საინტერესო კომენტარებისთვის ჩემს კვლევასთან დაკავშირებით. და ბოლოს მადლობა ჩემს შეუცვლელ ასისტენტს ანა შავგულიძეს ინტერვიუებისთვის და ნინო გუგუშვილს, როგორც ყოველთვის, სხარტი, მიზნობრივი და საქმიანი შენიშვნებისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

- გოგიჩაიშვილი, მ. (მზადების პროცესში). *მაკომპენსირებელი თანმიმდევრობისა და სტიგმის დაძლევის სტრატეგიების ურთიერთმიმართება გეი ინდივიდების პერსონალურ ნარატივებში*. სამაგისტრო ნაშრომი.
- მესტვირიშვილი, მ. (2015). *სტიგმა და ცხოვრების ისტორია. რას ნიშნავს იყო უმცირესობაში*. კვლევის ანგარიში. აღებულია ბმულიდან <http://www.feminizmi.org/project/stigmacxovrebisistoria/>. ბოლო ნახვა 17 მაისი, 2016.
- სუმბაძე, ნ. (2011). *თაობები და ღირებულებები*. საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტი. თბილისი.
- ხეჩუაშვილი, ლ. (ბეჭდვაში). *პიროვნება: შესავალი პიროვნების ფსიქოლოგიაში, I და II ნაწილი*. თსუ, თბილისი.
- ხეჩუაშვილი, ლ. (ჟურნალის ამავე ნომერში). *პერსონალური ნარატივის მაკომპენსირებელი სტრუქტურისა და პოსტრავმული ზრდის ურთიერთმიმართება (2008 წლის ომის შემდეგ იძულებით ადგილნაცვალ პირთა მაგალითზე)*.
- წულაძე, ლ., (2003). ავტონომია და სანქციები სოციალიზაციაში ქართული კულტურის კონტექსტში (გამოუქვეყნებელი სადოქტორო დისერტაცია). თბილისი. თსუ.
- ჭუმბურიძე, გ. (მზადების პროცესში). *ნორმატიული და პერსონალური ცხოვრება: ცხოვრების სცენარის ინდივიდუალური განსხვავებები*. სამაგისტრო ნაშრომი.
- ჭუმბურიძე, გ. და ხეჩუაშვილი, ლ. (მზადების პროცესში), *ცხოვრების კულტურული სკრიპტი: ქართული ვერსია*.

- Adler, J.M. (2012). Living into the story: Agency and coherence in a longitudinal study of narrative identity development and mental health over the course of psychotherapy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(2), 367-389.
- Alpert, L., Marsden, E., Szymanowski, K., & Lilgendahl, J. P. (2013, February). *Feeling different: The roles of social and personality factors in shaping self-defining stories of master narrative deviation experiences*. Poster presented at the Annual Meeting of the Society for Personality and Social Psychology, Austin, TX.
- Allport, G. W. (1937). *Personality: A Psychological Interpretation*. New York: Henry Holt and Company.
- Andrews, M. (2002). Introduction: Counter-narratives and the power to oppose. *Narrative Inquiry*, 12, 1 – 6.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Arnett, J. J. (2006). Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age. In J. J. Arnett & J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adulthood: Coming of age in the 21st century* (pp. 3–20). Washington, DC: American Psychological Association
- Arnett, J. J. (2011). Emerging adulthood(s): The cultural psychology of a new life stage. In L. A. Jensen (Ed.), *Bridging cultural and developmental psychology: New syntheses in theory, research, and policy* (pp. 255–275). New York: Oxford University Press.
- Arnett, J. J., & Jensen, L. A. (2015). “There’s more between heaven and earth”: Danish emerging adults’ religious beliefs and values. *Journal of Adolescent Research*, 30(6), 661-682.
- Banse, R., Seise, J., & Zerbes, N. (2001). Implicit attitudes towards homosexuality: Reliability, validity, and the controllability of the IAT. *Zeitschrift für Experimentelle Psychologie*, 48, 145-160.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence*. Boston: Beacon Press.
- Bamberg, M. (2004). Form and functions of "slut bashing" in male identity constructions in 15-year-olds. *Human Development*, 47, 331-353.
- Benish-Weisman, M. (2009). Between trauma and redemption: Story form differences in immigrant narratives of successful and unsuccessful immigration. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(6), 953-968.
- Berntsen, D., Rubin, D. C. (2002). Emotionally Charged Autobiographical Memories across the Lifespan: The Recall of Happy, Sad, Traumatic, and Involuntary Memories. *Psychology and Aging*, 17(4), 636-652.
- Berntsen, D., Rubin, D. C. (2004). Cultural life scripts structure recall from autobiographical memory. *Memory and Cognition*, 32(3), 427-442.
- Blagov, P. S. and Singer, J. A. (2004). Four Dimensions of Self-Defining Memories (Specificity, Meaning, Content, and Affect) and Their Relationships to Self-Restraint, Distress, and Repressive Defensiveness. *Journal of Personality* 72:3, 481-512.
- Block, J. (1982). Assimilation, accommodation, and the dynamics of personality development, *Child Development*, 53, 281-295.
- Boje, D. (1991). The storytelling organization: A study of story performance in an office supply firm. *Administrative Science Quarterly*, 36, 106–126.
- Bowlby, J. (1967/1982). *Attachment and loss*, vol. 1: Attachment. New York: Basic Books.
- Brewer, M.B. (2003). "Optimal Distinctiveness, Social Identity, and the Self". In M. Leary and J. Tangney (Eds.), *Handbook of Self and Identity* (pp 480–491). New York: Guildford.
- Bruner, J. (2004). Life as Narrative. *Social Research*, vol. 71. N3, 691-710

- Cialdini R. B., Trost M. R. (1998). Social influence: social norms, conformity, and compliance. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology*, 2nd ed. (151–92). Boston: McGraw-Hill.
- Cohen, A. B. (2009). Many forms of culture. *American Psychologist*, 64(3), 194-204.
- Cohler, B. J. (1982). Personal narrative and the life course. In P. Baltes & O. G. Brim, Jr. (Eds.), *Life span development and behavior* (Vol. 4, pp. 205-241). New York, NY: Academic Press.
- Cohler, B. J., & Hammack, P. L. (2006). Making a gay identity: Life story and the construction of a coherent self. In D. P. McAdams, R. Josselson, & A. Lieblich (Eds.), *Identity and story: Creating self in narrative*, (pp. 151-172). Washington, DC: American Psychological Association.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2011). Levels of analysis, regnant causes of behavior, and wellbeing: The role of psychological needs. *Psychological Inquiry*, 22, 17-22.
- Dunlop, W. L., & Tracy, J. L. (2013). Sobering stories: Narratives of self-redemption predict behavioral change and improved health among recovering alcoholics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(3), 576.
- Erdogan, A., Baran, B., Avlar, B., Ciglar Tas, A., and Tekcan, A. I. (2008). On the Persistence of Positive Events in Life Scripts. *Applied Cognitive Psychology*, 22, 95-111.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Fivush, R., & Edwards, V. J. (2004). Remembering and forgetting childhood sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 1-19.
- Fivush, R. (2010). Speaking silence: The social construction of silence in autobiographical and cultural narratives. *Memory*, 18, 88–98.
- Fivush, R., & Zaman, W. (2015). Gendered Narrative Voices: Sociocultural and Feminist Approaches to Emerging Identity in Childhood and Adolescence. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 33 - 52). New York: Oxford University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In M. & Gauvain, *International Encyclopedia of Education*, Vol. 3, 2nd ed. *Readings on the development of children* (pp. 37-43). NY: Freeman.
- Gill, R. (2007). *Gender and the Media*. Cambridge, MA: Polity Press
- Gjerde, P. (2004). Culture, power and experience: Toward a person-centered cultural psychology. *Human Development*, 47, 138-147
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 701-721
- Gregg, G. S. (2007). *Culture and Identity in a Muslim Society*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1985). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence. *Child Development*, 56, 415–428.
- Grysmar, A., Prabhakar, J., Anglin, S. M., & Hudson, J. A. (2014). Self-enhancement and the life script in future thinking across the lifespan. *Memory*, 22, 774-785
- Habermas, T. (2007). How to tell a life: The development of the cultural concept of biography. *Journal of Cognition and Development*, 8, 1–31.
- Habermas, T., & Bluck, S. (2000). Getting a life: The development of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin*, 126, 748-769.
- Habermas, T., & Hatiboğlu, N. (2014). Contextualizing the self: The emergence of a biographical understanding in adolescence. In B. Schiff (Ed.), *Rereading personal narrative and the life course*. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 145, 29-41.

- Habermas, T., & Köber, C. (2015). Autobiographical reasoning in life narratives buffers the effect of biographical disruptions on the sense of self-continuity. *Memory*, 23, 564–574.
- Habermas, T. & Reese, E. (2015). Getting a life takes time: The development of the life story in adolescence, its precursors and consequences. *Human Development*, 58, 172–201.
- Hammack, P. (2006). Identity, Conflict, and Coexistence: Life Stories of Israeli and Palestinian Adolescents. *Journal of Adolescent Research*, Vol. 21 No. 4, July 2006 323-369. DOI: 10.1177/0743558406289745
- Hammack, P. (2008). Narrative and the Cultural Psychology of Identity. *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 12, No. 3. 222-247.
- Hammack, P. (2010). The cultural psychology of Palestinian youth: A narrative approach. *Culture and Psychology*, 16(4), 507-537.
- Hammack, P. L. (2011). *Narrative and the politics of identity: The cultural psychology of Israeli and Palestinian youth*. New York: Oxford University Press.
- Hammack, P.L., & Cohler, B.J. (2009). Narrative engagement and stories of sexual identity: An interdisciplinary approach to the study of sexual lives. In P.L. Hammack & B.J. Cohler (Eds.), *The story of sexual identity: Narrative perspectives on the gay and lesbian life course* (pp. 3-22). New York: Oxford University Press
- Hammack, P. L., & Pilecki, A. (2012). Narrative as a root metaphor for political psychology. *Political Psychology*, 33, 75-103.
- Hammack, P., Mayers, L., and Windell, E. P. (2011). Narrative, psychology and the politics of sexual identity in the United States: from 'sickness' to 'species' to 'subject'. *Psychology & Sexuality*, 1–25.
- Hammack, P. L., Thompson, E. M., and Pikecki, A. (2009). Configurations of Identity Among Sexual Minority Youth: Context, Desire, and Narrative. *Journal of Youth Adolescence*, 38:867-883. DOI 10.1007/s10964-008-9342-3.
- Hammack, P. L., & Toolis, E.E. (2014). Narrative and the social construction of adulthood. *New Directions in Child and Adolescent Development*, 145, 43-56.
- Harris, C. B., Paterson, H. M., & Kemp, R. I. (2008). Collaborative recall and collective memory: What happens when we remember together? *Memory*, 16, 213–230.
- Harrison, K. (2000). The body electric: thin-ideal media and eating disorders in adolescents. *Journal of Communication*, 50, 119-143
- Hatiboglu, N., and Habermas, T. (2016). The normativity of life scripts and its relation with life story events across cultures and sub-cultures. *Memory*, DOI: 10.1080/09658211.2015.1111389. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09658211.2015.1111389>
- Josselson, R. (2009). The present of the past: Dialogues with memory over time. *Journal of Personality*, 77:3, 647-668. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2009.00560.x
- Khechuashvili, L. (2015). Tracing emerging master narrative of modern Georgians: reconstruction through individual life stories. *GESJ: Education Sciences and Psychology* // 2015 | No 3 (33). Pp. 90-106.
- Kitayama, S., Duffy, S., Kawamura, T., & Larsen, J. T. (2003). Perceiving an object and its context in different cultures: A cultural look at new look. *Psychological Science*, 14, 201-206.
- Lilgendahl, J. P. and McAdams, D. P. (2011). Constructing Stories of Self-Growth: How individual Differences in Patterns of Autobiographical Reasoning Relate to Well-Being in Midlife. *Journal of Personality* 79:2, 392-428. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2010.00688.x

- Lilgendahl, J. P., McLean, K., C., and Mansfield, C. D. (2013). When is meaning making unhealthy for the self? The roles of neuroticism, implicit theories, and memory telling in trauma and transgression memories. *Memory*, 21:1, 79-96.
- Main, M., Kaplan, N. & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. In I. Bretherton & E. Waters (Eds.), *Growing points in attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 66-106.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253.
- McAdams, D. P. (1988). *Power, Intimacy, and Life Stories: Personological Inquiries into Identity*. The Guilford Press. London, New York.
- McAdams, D. P. (2004). Redemption and American politics. *The Chronicle of Higher Education: Chronicle Review*, pp. 14-15.
- McAdams, D. P. (2009). *The Person: An Introduction to the Science of Personality Psychology*, 5th ed. USA: John Wiley & Sons, Inc.
- McAdams, D. P. (2011). *George W. Bush and the redemptive dream: A psychological portrait*. New York: Oxford University Press
- McAdams, D. P. (2013). *The redemptive self: Stories Americans live by*. Revised and expanded edition. Oxford University Press.
- McAdams, D. P. (2014). The life narrative at midlife. In B. Schiff (Ed.), *Rereading personal narrative and the life course. New Directions for Child and Adolescent Development*, 145, 57-69.
- McAdams, D. P., and McLean, K. C. (2013). Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science*, 22(3), 233-238.
- McLean, K. C. (2015). *The Co-authored Self: Family Stories and the Construction of Personal Identity*. New York: Oxford University Press.
- McLean, K. C. and Pasupathi, M. (2011). Old, New, Borrowed, Blue? The Emergence and Retention of Personal Meaning in Autobiographical Storytelling. *Journal of Personality* 79:1, 135-164. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2010.00676.x
- McLean, K. C., Shucard, H., Syed, M. (in press). *Gender identity development in emerging adulthood: A master narrative approach*.
- McLean, K. C. & Syed, M. (Eds.) (2015). *The Oxford handbook of identity development*. Oxford University Press.
- McLean, K. C. & Syed, M. (in press). *Personal, Master, and Alternative Narratives: An Integrative Framework for Understanding Identity Development in Context*.
- McLean, K.C., Syed, M., Yoder, A. & Greenhoot, A. F. (2014). Role of Domain Content in Understanding Identity Development Processes. *Journal of Research on Adolescence*, 26(1), 60-75.
- Oishi, S. (2004). Personality in culture: A neo-Allportian view. *Journal of Research in Personality*, 38, 68-74.
- Pals, J. L., & McAdams, D. P. (2004). The transformed Self: A narrative understanding of Posttraumatic growth. *Psychological Inquiry*, 65-69.
- Pasupathi, M., Mansour, E., and Brubaker, J. R. (2007). Developing a Life Story: Constructing Relations between Self and Experience in Autobiographical Narratives. *Human Development*, 50:85-110. DOI: 10.1159/000100939.
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. New York, NY: Oxford University Press.

- Rubin, D. C., Berntsen, D., (2003). Life scripts help to maintain autobiographical memories of highly positive, but not highly negative, events. *Memory and Cognition*, 31(1), 1-14.
- Rubin, D. C., Berntsen, D., and Hutson, M. (2009). The normative and the personal life: Individual differences in life scripts and life story events among USA and Danish undergraduates. *Memory*, 17 (1), 54-68.
- Runyan, W. M. (1984). *Life Histories and Psychobiography: Explorations in Theory and Method*. Oxford University Press.
- Skhirtladze, N., Javakhishvili, N., Schwartz, S. J., Beyers, W., and Luyxks, K. (2015). Identity processes and statuses in post-Soviet Georgia: Exploration processes operate differently. *Journal of Adolescence*, Volume 47, Issue null, 197-209.
- Surmanidze, L., and Tsuladze, L. (2008). The formation nation-state and cultural identity: a Georgian perspective. *IBSU Scientific Journal*.
<http://joiurnal.ibsu.edu.ge/intex.php/ibsusj/article/download/89/49>.
- Syed, M. (2010). Developing an Integrated Self: Academic and Ethnic Identities Among Ethnically Diverse College Students. *Developmental Psychology*, 46(6), 1590-1604.
- Syed, M. (in prep.) *Mixed Method Design in psychological research and its implications*.
- Syed, M., & McLean, K. C. (2016). Understanding identity integration: Theoretical, methodological, and applied issues. *Journal of Adolescence*, 47, 109-118.
- Syed, M., & Mitchell, L. L. (2013). Race, ethnicity, and emerging adulthood: Retrospect and prospects. *Emerging Adulthood*, 1(2), 83-95.
- Syed, M., & Frisén (2015). The cultural context of immigration and identity in Sweden. *Society for Research on Adolescence Feature Article*. www.s-r-a.org.
- Thorne, A., & McLean, K. C. (2003). Telling traumatic events in adolescence: A study of master narrative positioning. In R. Fivush & C. Haden (Eds.), *Connecting culture and memory: The development of an autobiographical self*, pp. 169-185. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Triandis, H.C. (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Waterman, A. S. (2015). Identity as internal processes: How the “I” comes to define the “Me.” In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 195 – 209). Oxford, UK: Oxford University Press
- Weststrate, N. M., and McLean, K. C. (2010). The rise and fall of gay: A cultural-historical approach to gay identity development. *Memory*, 18(2), 225-240.
- Wertsch, J. V. (2002). *Voices of collective remembering*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Article received: 2016-05-18